

Wyzwania terrorystyczne w Sahelu a południowa flanka NATO

Terrorist challenges in the Sahel and NATO's southern flank

ALEKSANDER OLECH

Defence24

<https://orcid.org/0000-0002-3793-5913>

PAWEŁ WÓJCIK

Opportunity Institute for Foreign Affairs

<https://orcid.org/0009-0002-8476-0746>

Abstrakt

Celem artykułu jest analiza rosnących zagrożeń bezpieczeństwa w regionie Sahelu oraz ich wpływu na stabilność południowej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). Autorzy przyjmują tezę, że nasilająca się obecność grup zbrojnych i aktywność organizacji terrorystycznych, przede wszystkim Państwa Islamskiego i Al-Kaidy, prowadzą do eskalacji przemocy, kryzysu politycznego i społecznego, co w konsekwencji zagraża bezpieczeństwu międzynarodowemu, zwłaszcza w Europie i w państwach NATO. Artykuł opiera się na analizie raportu opracowanego przez autorów, przeglądzie dostępnej literatury oraz źródeł uzupełniających, w tym relacji dziennikarzy i ekspertów specjalizujących się w regionie Sahelu. Przeprowadzono kwerendę badawczą, w której sformułowano cztery kluczowe pytania dotyczące przyczyn eskalacji konfliktów, wpływu interwencji i wycofań sił międzynarodowych, roli zewnętrznych aktorów, m.in. Rosji i Chin, oraz skuteczności działań NATO i Unii Europejskiej. W wyniku analizy wykazano, że wyzwania te wymagają kompleksowej, długofalowej strategii międzynarodowej, łączącej działania wojskowe z reformami politycznymi i wsparciem rozwoju regionu, przy

jednoczesnym uwzględnieniu zagrożeń nie tylko na południowej, lecz także na wschodniej flance NATO.

Słowa kluczowe

Sahel, terroryzm, NATO, Afryka, Grupa Wagnera, ISIS, Al-Kaida, migracja

Abstract

The aim of the article is to analyse the growing security threats in the Sahel region and their impact on the stability of the North Atlantic Alliance's (NATO) southern flank. The authors adopt the thesis that the increasing presence of armed groups and the activity of terrorist organisations, primarily the Islamic State and Al-Qaeda, are leading to escalation of violence, political and social crisis, which consequently threatens international security, particularly in Europe and NATO countries. The article is based on the author's analysis of the report, a review of the available literature and complementary sources, including reports from journalists and experts specialising in the Sahel region. A research query was conducted, which formulated four key questions concerning the causes of conflict escalation, the impact of interventions and withdrawals of international forces, the role of external actors (Russia and China among others) and the effectiveness of NATO and European Union actions. The analysis showed that these challenges require a comprehensive, long-term international strategy, combining military actions with political reforms and the region development support, while at the same time taking into account threats not only in the southern, but also in the eastern NATO's flank.

Keywords

Sahel, terrorism, NATO, Africa, Wagner Group, ISIS, Al-Qaeda, migration

Wprowadzenie

Sahel jest regionem o znaczeniu strategicznym i obszarem rywalizacji międzynarodowej¹. Ze względu na intensyfikację dżihadystycznych powstań², niestabilność polityczną nasilaną zamachami stanu³, nielegalną migrację⁴, jak również rosnącą degradację środowiska⁵ potrzeba kompleksowego międzynarodowego zaangażowania w tym regionie nigdy nie była tak pilna. Źródłem kryzysu są m.in. niezdolne do rządzenia i utrzymania pokoju oraz bezpieczeństwa junty wojskowe, których władza znacznie utrudnia rozwój państw. Trudną sytuację potwierdza obecność w Sahelu sił pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), zagranicznych wojsk, prywatnych firm wojskowych (ang. *private military company*, PMC) i najemników. Wydaje się, że wiodące organizacje, przede wszystkim Unia Europejska⁶ i Sojusz Północnoatlantycki (NATO)⁷, powinny przewartościować swoje strategie w celu stabilizacji regionu i zapobieżenia jego dalszemu rozpadowi.

Kraje Sahelu, w których powstanie jest wpisana złożona historia kolonializmu, zmagają się z długofalowymi skutkami braku rozwoju, fragmentacji społecznej i politycznego wykluczenia. Wyzwania, jakimi są rozwój regionu i jego stabilność, łączą się tam z zagrożeniami, takimi jak terroryzm,

¹ S. As-Sazid, *Emerging Security Challenges in the Sahel and the Need for an Adaptative Approach towards Peacebuilding*, „International Day of United Nations Peacekeepers Journal” 2023, t. 9, nr 9, s. 17–34.

² D. Lounnas, *Le djihadisme au Sahel après la chute de Daech*, „Politique étrangère” 2019, nr 2, s. 105–114.

³ *Military juntas in Africa’s ‘coup belt’ fail to contain extremist violence*, Financial Times, 24 XI 2024 r., <https://www.ft.com/content/d0af5533-ecdd-4be0-bbb8-e5b3e4bb11b4> [dostęp: 30 XII 2024].

⁴ A. Fakhry, *More than borders: effects of EU interventions on migration in the Sahel*, Institute for Security Studies, 16 VIII 2023 r., <https://issafrica.org/research/west-africa-report/more-than-borders-effects-of-eu-interventions-on-migration-in-the-sahel> [dostęp: 30 XII 2024].

⁵ *Ecological Threat Report 2024. Analysing ecological threats, resilience & peace*, The Institute for Economics & Peace, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/10/ETR-2024-web.pdf> [dostęp: 15 XII 2024].

⁶ R. Marangio, *Sahel reset: time to reshape the EU’s engagement*, European Union Institute for Security Studies, 5 II 2024 r., <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/sahel-reset-time-reshape-eus-engagement> [dostęp: 15 XII 2024].

⁷ *Independent expert group supporting NATO’s comprehensive and deep reflection process on the southern neighbourhood. Final Report. May 2024*, NATO, https://nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/5/pdf/240507-NATO-South-Report.pdf [dostęp: 16 XII 2024].

ekstremizm, napięcia etniczne i systemowa korupcja. Ten stan rzeczy ma negatywny wpływ zarówno na krajowe, jak i międzynarodowe wysiłki zmierzające do poprawy sytuacji w Sahelu. Niestabilność regionu jest potęgowana przez zmieniającą się dynamikę zewnętrznych wpływów. Federacja Rosyjska⁸ i Chińska Republika Ludowa⁹ coraz częściej stawiają się w roli partnerów dla państw Sahelu. Oferują pomoc finansową i wojskową, przy czym nie oczekują zmian w kwestii praw człowieka czy wprowadzania zasad demokracji, co zwykle jest jednym z warunków stawianych przez kraje Zachodu. To pozwala reżimom Sahelu zachować pozory autonomii bez poświęcania własnej niezależności politycznej. Państwa Afryki decydują się na krótkoterminowe korzyści kosztem długotrwałej stabilności¹⁰. Geopolitykę Sahelu kształtują więc zarówno lokalne problemy, jak i interesy globalnych mocarstw. Zagraniczna rywalizacja o wpływy polityczne, gospodarcze i militarne osłabia struktury państwowe, pogłębia podziały społeczne i zagraża bezpieczeństwu nie tylko w Afryce, lecz także poza kontynentem¹¹. Należy podkreślić, że w Mali, Burkinie Faso i Nigrze sytuacja jest dynamiczna pod względem poziomu bezpieczeństwa oraz aktywności terrorystycznej. Zjawiska, które zachodzą na północy kontynentu afrykańskiego, bezpośrednio zagrażają UE i naruszają bezpieczeństwo NATO nie tylko na jego południowej flance, lecz także na wschodniej¹². Nadszedł czas na skoordynowaną, zorientowaną na działanie strategię, która wyjdzie na przeciw nie tylko obecnym od lat, lecz także nowym problemom Sahelu.

W artykule omówiono najważniejsze czynniki, które podsycają kryzysy w Sahelu. Autorzy przedstawiają argumenty na rzecz opracowania nowej strategii międzynarodowej, w której państwa członkowskie NATO

⁸ *Moscow's winning return to Africa*, Le Monde, 21 VIII 2024 r., https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/08/21/moscow-s-winning-return-to-africa_6719241_4.html [dostęp: 7 XII 2024].

⁹ S. Bhattacharya, *China's Great Game in the Sahel*, Vivekananda International Foundation, 12 X 2022 r., <https://www.vifindia.org/article/2022/china-s-great-game-in-the-sahel> [dostęp: 7 XII 2024].

¹⁰ F. Mintoiba, *Footsteps of change: Rising influence of China and Russia in Africa*, Daily Sabah, 3 X 2024 r., <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/footsteps-of-change-rising-influence-of-china-and-russia-in-africa> [dostęp: 7 XII 2024].

¹¹ A. Olech, B. Wójtowicz, *Rywalizacja o surowce w Sahelu – region konfliktu mocarstw*, Trimarium.pl, 18 XI 2022 r., <https://trimarium.pl/projekt/rywalizacja-o-surowce-w-sahelu-region-konfliktu-mocarstw/> [dostęp: 7 XII 2024].

¹² A. Olech, P. Wójcik, *Wojna o Sahel [Raport]*, Defence24, 17 XI 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/wojna-o-sahel-raport> [dostęp: 15 XII 2024].

i UE odegrałyby kluczową rolę. Strategia ta powinna opierać się na trwałym i skoordynowanym zaangażowaniu, obejmującym wsparcie dla lokalnych struktur bezpieczeństwa, inwestycje w rozwój społeczno-gospodarczy regionu, działania na rzecz stabilizacji instytucji państwowych oraz przeciwdziałanie radykalizacji i przymusowej migracji. Takie podejście powinno mieć priorytet nad doraźnymi, reaktywnymi interwencjami wojskowymi. Autorzy przyjęli tezę badawczą: znaczna obecność grup zbrojnych oraz wzrost aktywności terrorystycznej w regionie Sahelu prowadzą do eskalacji przemocy i destabilizacji politycznej, co zwiększa zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego, zwłaszcza dla Europy i państw NATO, oraz potęguje niekontrolowaną migrację. W kwerendzie naukowej wyszczególniono następujące pytania badawcze:

1. Jakie czynniki nasilają wzrost liczby grup zbrojnych i eskalację konfliktów w regionie Sahelu?
2. W jaki sposób międzynarodowe interwencje wojskowe i wycofania wojsk wpłynęły na bezpieczeństwo i stabilność Sahelu?
3. W jaki sposób rosnące wpływy zewnętrznych aktorów, tj. Rosji i Chin, zmieniają dynamikę polityczną i bezpieczeństwo w regionie Sahelu?
4. Czy działania NATO i UE mogą skutecznie powstrzymać rozprzestrzenianie się terroryzmu w Sahelu i nielegalną migrację?

Artykuł został przygotowany na podstawie raportu opracowanego przez autorów¹³, analizy dostępnej literatury oraz nielicznych materiałów, w tym informacji przekazanych przez dziennikarzy i specjalistów zajmujących się regionem Sahelu.

Sahel – charakterystyka regionu

Sahel to półpustynny region Afryki rozciągający się od Atlantyku na zachodzie po Morze Czerwone na wschodzie, stanowiący strefę przejściową między pustynną Saharą a żyznymi sawannami Afryki Subsaharyjskiej¹⁴. Obejmuje części następujących państw: Senegalu, Mauretanii, Mali, Burkiny Faso, Nigru, Czadu, Sudanu, Erytrei, Nigerii i Kamerunu. Region ten

¹³ Tamże.

¹⁴ *Sahel*, Britannica, <https://www.britannica.com/place/Sahel> [dostęp: 14 XII 2024]; H.O. Ibrahim, *The Sahel – a Land of Opportunity*, United Nations, 10 VI 2019 r., <https://unpartnerships.un.org/news/2019/sahel-land-opportunity> [dostęp: 14 XII 2024].

charakteryzuje się surowym klimatem – z wysokimi temperaturami oraz nieregularnymi i trudnymi do przewidzenia opadami – co znacznie utrudnia rolnictwo i utrzymanie się lokalnych społeczności, które są zależne od upraw i hodowli¹⁵. Niekorzystne warunki środowiskowe mają duży wpływ na codzienne życie mieszkańców Sahelu, jednak coraz większą rolę w destabilizacji regionu odgrywają czynniki polityczne, w tym słabość instytucji państwowych, konflikty zbrojne oraz rywalizacja o wpływy pomiędzy globalnymi mocarstwami.

Krajami najczęściej uznawanymi za centralną część Sahelu są Mali, Niger, Burkina Faso, Czad i Mauretania, tworzące ugrupowanie G5 Sahel. W innych ujęciach region ten obejmuje także części Senegalu, Sudanu oraz Erytrei, co pokazuje, jak złożoną kwestią są geograficzne i polityczne granice Sahelu (rysunek 1). Chociaż podstawowe rozumienie tego regionu jako półpustynnej strefy między Saharą a sawannami pozostaje niezmiennie, to postrzeganie jego zasięgu może się różnić w zależności od przyjętej perspektywy – ekologicznej, klimatycznej, geopolitycznej, militarnej, religijnej czy kulturowej. Ujęcia Sahelu z perspektywy ekologicznej koncentrują się na charakterystyce środowiska naturalnego i roślinności typowej dla regionu. Te, których głównym wyznacznikiem są warunki klimatyczne, uwzględniają przede wszystkim czynniki, takie jak temperatura i rozkład opadów. W ujęciu geopolitycznym granice Sahelu są wyznaczane zgodnie z podziałami państwowymi i dynamiką zmian politycznych, podczas gdy definicje socjokulturowe opierają się na wspólnocie tradycji, języka i stylu życia lokalnych społeczności. W perspektywie militarnej uwzględnia się obecność baz wojskowych, poziom wyszkolenia sił zbrojnych i przepływ uzbrojenia, w rolniczej natomiast – specyfikę systemów uprawnych i zależność od warunków klimatycznych¹⁶. Różnorodność tych ujęć podkreśla, jak wielowymiarowy jest charakter regionu¹⁷.

¹⁵ T.A. Benjaminsen, H. Svarstad, *Climate Change, Scarcity and Conflicts in the Sahel*, w: T.A. Benjaminsen, H. Svarstad, *Political Ecology. A Critical Engagement with Global Environmental Issues*, bmw 2021, s. 183–205. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56036-2_8.

¹⁶ B. Tesfaye, *Climate Change and Conflict in the Sahel*, Council on Foreign Relations, November 2022, <https://www.cfr.org/report/climate-change-and-conflict-sahel> [dostęp: 27 V 2025].

¹⁷ *G5 Sahel Region: Country Climate and Development Report – Annex*, World Bank Group, <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099150106302237600/p1773430dc79a10c09f600cf2ac1e0e9f3> [dostęp: 27 V 2025].

Rysunek 1. Maghreb i Sahel.

Źródło: A. Olech, *Grupa Wagnera w Afryce*, Defence24, s. 27. Raport jest dostępny na stronie: <https://defence24.pl/geopolityka/rosyjscy-najemnicy-raport-z-dzialalnosci-w-afryce>.

Okolo 64,5% populacji Sahelu stanowią osoby poniżej 25. roku życia, co czyni go jednym z najmłodszych pod względem demograficznym regionów na świecie. Taka struktura wiekowa stwarza potencjał dla rozwoju gospodarczego, pod warunkiem odpowiednich inwestycji w edukację, szkolenia zawodowe i tworzenie miejsc pracy¹⁸. Ponadto Sahel dysponuje znacznym potencjałem w zakresie energii odnawialnej, zwłaszcza

¹⁸ A. Dieng, *The Sahel: Challenges and opportunities*, „International Review of the Red Cross” 2021, t. 103, nr 918, s. 775, <https://international-review.icrc.org/articles/editorial-the-sahel-challenges-opportunities-adama-dieng-918> [dostęp: 15 XII 2024]. <https://doi.org/10.1017/S1816383122000339>.

słonecznej, co może przyczynić się do jego transformacji energetycznej. Inicjatywy takie jak Desert to Power mają na celu wykorzystanie tego potencjału przez rozwój infrastruktury energetycznej opartej na źródłach odnawialnych¹⁹. Realizacja tych możliwości wymaga jednak przezwyciężenia poważnych wyzwań, jakimi są niestabilność polityczna, zmiany klimatyczne i brak bezpieczeństwa żywnościowego²⁰.

Konflikty wewnętrzne w Sahelu zmusiły kilkadziesiąt milionów mieszkańców do opuszczenia swoich domów. Przemoc, ogromna korupcja, brak stabilizacji politycznej i ekstremalne zjawiska klimatyczne, szczególnie susze i nagłe powodzie, doprowadziły do licznych kryzysów humanitarnych. Brak odpowiedniej ilości pożywienia dotyka blisko 40 mln ludzi²¹. Sytuację pogarsza ograniczony dostęp do pomocy humanitarnej w ważnych krajach regionu – w Burkinie Faso, Mali, Nigrze i Czadzie, ponieważ sytuacja jest tam niestabilna i utrzymuje się przemoc. W 2025 r. amerykański rząd wycofał pomoc humanitarną, realizowaną głównie pod egidą United States Agency for International Development, która zapewniała niezbędne wsparcie w całej Afryce Subsaharyjskiej²². Organizacja Narodów Zjednoczonych alarmuje, że w sezonie letnim (między czerwcem a sierpniem) 2025 r. aż 52 mln ludzi będą zagrożone głodem, a największy kryzys żywnościowy na obszarze Afryki Zachodniej i Centralnej jest w Mali. Trzeba zgromadzić ponad 700 mln dolarów do października 2025 r., by ONZ mogła przeprowadzić niezbędne operacje humanitarne w Afryce Zachodniej i Sahelu²³.

Sahel stał się jednym z głównych ośrodków działalności grup zbrojnych, rebeliantów i organizacji dżihadystycznych²⁴, które bezkarnie operują

¹⁹ *Desert to Power initiative*, African Development Bank Group, <https://www.afdb.org/en/topics-and-sectors/initiatives-partnerships/desert-power-initiative> [dostęp: 15 XII 2024].

²⁰ W. McMakin, *UN food agency says 40 million people are struggling to feed themselves in West and Central Africa*, AP, 20 XII 2024 r., <https://apnews.com/article/africa-food-insecurity-hunger-304b66ef7b9b56262fe1114a4b28c7e6> [dostęp: 26 XII 2024].

²¹ Tamże.

²² R. Maclean, S. Jammeh, *Africa Received Billions in U.S. Aid. Here's What It Will Lose*, The New York Times, 8 III 2025 r., <https://www.nytimes.com/2025/03/08/world/africa/africa-usaid-funds.html/> [dostęp: 20 IV 2025].

²³ *More than 50 million in West and Central Africa at risk of hunger*, United Nations, 9 V 2025 r., <https://news.un.org/en/story/2025/05/1163086> [dostęp: 30 V 2025].

²⁴ L. Raineri, F. Strazzari, *Jihadism in Mali and the Sahel: evolving dynamics and patterns*, European Union Institute for Security Studies, 29 VI 2017 r., <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/jihadism-mali-and-sahel-evolving-dynamics-and-patterns> [dostęp: 16 XII 2024].

na rozległych, słabo nadzorowanych obszarach²⁵. Brak skutecznej kontroli granicznej – zwłaszcza na długich i trudno dostępnych odcinkach między państwami – ułatwia przemieszczanie się terrorystów oraz przerzut ludzi i broni. Obecność ekstremistycznych frakcji pogłębia destabilizację polityczną, zagraża lokalnym gospodarkom i utrudnia działania humanitarne. W celu skutecznego przeciwdziałania tym zagrożeniom niezbędna jest skoordynowana reakcja zarówno regionalnych rządów, jak i organizacji międzynarodowych. Z punktu widzenia bezpieczeństwa największe znaczenie dla stabilizacji Sahelu mają Mali, Burkina Faso, Niger, Sudan i Czad – państwa szczególnie narażone na przemoc ze strony ugrupowań terrorystycznych i najemników oraz na wpływ reżimów wojskowych. Chociaż inne kraje regionu również stoją przed poważnymi wyzwaniami, to ich sytuacja wewnętrzna nie pogarsza się w tak dużym stopniu jak w wymienionych państwach²⁶. Skuteczna odpowiedź na wyzwania związane z bezpieczeństwem jest warunkiem koniecznym do zapewnienia stabilnej i bardziej przewidywalnej przyszłości Sahelu²⁷. Przyszłość ta nie pozostaje bez znaczenia także dla Europy, która już dziś odczuwa konsekwencje destabilizacji regionu – zarówno w wymiarze migracyjnym, jak i geopolitycznym²⁸.

Wielka rywalizacja w regionie

Sahel stanowi złożony obszar geopolityczny, w którym współistnieją grupy o różnych ideologiach, celach oraz strukturach – od wspólnot plemiennych, przedstawicielstw etnicznych i klanów, po organizacje religijne i lokalne instytucje. Wiele z nich jest tam obecnych od lat, jak choćby

²⁵ Center for Preventive Action, *Violent Extremism in the Sahel*, Council on Foreign Relations, 23 X 2024 r., <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violent-extremism-sahel> [dostęp: 16 XII 2024].

²⁶ *Defining a New Approach to the Sahel's Military-led States*, International Crisis Group, 22 V 2025 r., <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/burkina-faso-mali-niger/defining-new-approach-sahels-military-led-states> [dostęp: 27 V 2025].

²⁷ L.V. del Portillo, *Challenges in the Sahel: Opportunities for Europe*, Eurodefense Network, 21 II 2021 r., <https://eurodefense.eu/2021/02/21/challenges-in-the-sahel-opportunities-for-europe/> [dostęp: 18 XII 2024].

²⁸ J. Borrell, *Together for the security, stability and development of the Sahel*, European Union External Action, 8 V 2020 r., https://www.eeas.europa.eu/eeas/together-security-stability-and-development-sahel_en [dostęp: 27 V 2025].

Tuaregowie, którzy od wieków zamieszkują Azawad i roszczą sobie prawo do tych ziem. W ciągu ostatniej dekady struktura tego środowiska radykalnie się zmieniła. Wzrosło znaczenie ugrupowań dżihadystyczno-terrorystycznych, które nie tylko zdominowały istniejące wcześniej organizacje zbrojne, lecz także przejęły kontrolę nad częścią terytorium i znacznie destabilizowały sytuację w regionie. Po zamachu stanu w Nigrze, do którego doszło w 2023 r., Mali, Burkina Faso i Niger zawiązały Sojusz Państw Sahelu (Alliance des États du Sahel, AES), stanowiący pakt o wzajemnej obronie i alternatywę dla prozachodniego nurtu w regionie²⁹.

Mali

W Mali są trzy główne strony konfliktu. Obecnie reprezentuje je kilkadziesiąt odłamów i rebelii (ich liczba zmienia się z każdym miesiącem). Pierwszy obóz to nurt propaństwowy, którego narracja jest kształtowana i realizowana przez malijskie siły zbrojne (Forces Armées Maliennes, FAMA). Formacja ta korzysta ze wsparcia trzech głównych sojusznicznych struktur, które różnią się zasięgiem i charakterem działania:

- 1) milicje etniczne – przede wszystkim przedstawiciele ludu Dogonów, aktywnie wspierani przez władze w Bamako oraz juntę wojskową generała Assimiego Goïty. Milicje te biorą udział w trwającym konflikcie etnicznym z Fulanami, z których część – pozbawiona ochrony państwa – szuka bezpieczeństwa w strukturach organizacji takich jak Al-Kaida czy Państwo Islamskie (Islamic State, IS; Islamic State of Iraq and Syria, ISIS)³⁰;
- 2) Korpus Afrykański – rosyjska formacja paramilitarna, dawniej znana jako Grupa Wagnera, obecnie funkcjonująca jako oficjalna misja wsparcia dla władz Mali³¹;
- 3) prorzadowe grupy Tuaregów – w tym byli członkowie organizacji Groupe d'Autodéfense Tuareg Imghad et Alliés (GATIA), którzy

²⁹ J. Czerep, *Konsekwencje powołania Konfederacji Państw Sahelu*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14 VIII 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/konsekwencje-powolania-konfederacji-panstw-sahelu> [dostęp: 15 I 2025].

³⁰ A. Hauchard, *In Violence-shattered Central Mali, Victims Recount Their Lives*, Barron's, 9 II 2022 r., <https://www.barrons.com/news/in-violence-shattered-central-mali-victims-recount-their-lives-01644458408> [dostęp: 5 I 2025].

³¹ D. Ehl, *How the Russian Wagner Group is entrenching itself in Africa*, Deutsche Welle, 27 X 2024 r., <https://www.dw.com/en/russia-kremlin-wagner-group-influence-in-central-african-republic-sudan-mali/a-70599853> [dostęp: 5 I 2025].

aktualnie operują m.in. w rejonie trójkąty granicznego Mali, Nigru i Burkiny Faso, gdzie wykonują zadania patrolowe i zabezpieczające³².

Drugi obóz tworzą ugrupowania antyrządowe, z których najważniejsze to powiązana z Al-Kaidą Grupa Wsparcia Islamu i Muzułmanów (Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin, JNIM), koalicja Cadre stratégique pour la défense du peuple de l'Azawad (CSP-DPA) oraz nowo utworzony Front Wyzwolenia Azawadu, skupiający Tuaregów i inne mniejszości etniczne. Chociaż formalnie są to odrębne struktury, łączy je wrogie nastawienie do władz w Bamako, a także więzy rodzinne i relacje osobiste pomiędzy liderami, co umożliwia im utrzymywanie kruchego porozumienia³³. Przywódcy JNIM i CSP-DPA byli aktywnymi uczestnikami konfliktu w latach 2012–2013, który zakończył się francuską interwencją wojskową. Wspomnienia dotyczące zdrady, jakiej w tym okresie Al-Kaida dopuściła się wobec Tuaregów, pozostają żywe i wpływają na obecne relacje wewnątrz tego obozu³⁴.

Trzecim obozem jest najbardziej brutalny uczestnik obecnego konfliktu – Państwo Islamskie Prowincji Sahel (Islamic State Sahel Province, IS Sahel, ISSP). Grupa ta przejęła kontrolę nad znaczną częścią pogranicza Mali i Nigru³⁵. W odróżnieniu od innych aktorów ISSP nie utrzymuje sojuszy ani z władzami w Bamako, ani z innymi ugrupowaniami zbrojnymi w Mali, co czyni ją izolowaną, ale groźną siłą w regionie. Szybka ekspansja ISSP budzi niepokój w kontekście rosnącej liczby ugrupowań terrorystycznych aktywnych w Sahelu.

³² H. Nsaibia, C. Weiss, *The End of the Sahelian Anomaly: How the Global Conflict between the Islamic State and al-Qa'ida Finally Came to West Africa*, „CTC Sentinel” 2020, t. 13, nr 7, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2020/07/CTC-SENTINEL-072020.pdf> [dostęp: 5 I 2025].

³³ C. Weiss, *Tuareg rebels, JNIM each claim victory over Russia's Wagner Group in Mali*, Foundation for Defense of Democracies, 29 VII 2024 r., https://www.fdd.org/analysis/op_ed/2024/07/29/tuareg-rebels-jnim-each-claim-victory-over-russias-wagner-group-in-mali/ [dostęp: 5 I 2025].

³⁴ *Tuareg rebels driven out of Timbuktu*, Al Jazeera, 29 VI 2012 r., <https://www.aljazeera.com/news/2012/6/29/tuareg-rebels-driven-out-of-timbuktu> [dostęp: 5 I 2025].

³⁵ A.Y. Zelin, S. Cahn, *Exploiting a „Vast jihad Arena”: The Islamic State Takes Territory in Mali*, The Washington Institute for Near East Policy, 26 IX 2023 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/exploiting-vast-jihad-arena-islamic-state-takes-territory-mali> [dostęp: 5 I 2025].

Burkina Faso

W 2014 r. sytuację sił bezpieczeństwa w państwie znacznie pogorszyło odsunięcie od władzy prezydenta Blaise'a Compaoré oraz konflikt armii ze służbami specjalnymi i żandarmerią. W 2020 r. prezydent Roch Marc Christian Kaboré powołał milicję znaną jako Ochotnicy na rzecz Obrony Ojczyzny (Les Volontaires pour la défense de la Patrie, VDP), której celem było zaangażowanie ludności cywilnej w walkę z rosnącym zagrożeniem dżihadystycznym i zorganizowanie społecznej linii obrony przed brutalnymi atakami ze strony ugrupowań terrorystycznych³⁶. Z biegiem czasu formacja okazała się jednak niewydolna operacyjnie i niezdolna do skutecznego przeciwdziałania przemocy. Pogarszająca się sytuacja bezpieczeństwa oraz ekspansja struktur JNIM spowodowały, że władze państwowe straciły kontrolę nad znaczną częścią terytorium. Obecnie, według dostępnych danych, junta wojskowa dowodzona przez kpt. Ibrahima Traorégo sprawuje faktyczną władzę nad mniej niż 60% terytorium Burkiny Faso³⁷.

Junta ta znacznie zwiększyła liczebność VDP i rozszerzyła jej udział w działaniach przeciwko ugrupowaniom dżihadystycznym. Wzrost liczby członków tej formacji zbiegł się jednak z oskarżeniami o poważne nadużycia. W latach 2023–2024 organizacje międzynarodowe i media ujawniły przypadki masowych przestępstw popełnianych przez VDP wobec ludności cywilnej, w tym zabójstw, porwań i grabieży³⁸. Obecnie szacuje się, że VDP liczy ok. 100 000 ochotników wspierających regularną armię Burkiny Faso, ale pojawiają się poważne zastrzeżenia dotyczące jakości ich szkolenia, braku skutecznego nadzoru, a także wykluczania niektórych społeczności z procesu rekrutacji i nieuwzględniania części regionów w planowaniu operacyjnym. W związku z rosnącymi obawami o brutalizację konfliktu rząd w Wagadugu powinien pilnie wzmocnić mechanizmy kontroli i monitoringu działań VDP, aby zapobiec dalszej eskalacji przemocy i pogłębieniu kryzysu zaufania społecznego.

³⁶ H. Nsaibia, *Actor Profile: Volunteers for the Defense of the Homeland (VDP)*, Armed Conflict Location & Event Data, 26 III 2024 r., <https://acleddata.com/2024/03/26/actor-profile-volunteers-for-the-defense-of-the-homeland-vdp/> [dostęp: 5 I 2025].

³⁷ *Crisis in Burkina Faso: What you need to know and how you can help*, International Rescue Committee, 14 II 2024 r., <https://www.rescue.org/article/crisis-burkina-faso-what-you-need-know-and-how-you-can-help> [dostęp: 5 I 2025].

³⁸ *Burkina Faso: Unlawful Killings, 'Disappearances' by the Army*, Human Rights Watch, 29 VI 2023 r., <https://www.hrw.org/news/2023/06/29/burkina-faso-unlawful-killings-disappearances-army> [dostęp: 5 I 2025].

Niger

Po obaleniu w 2023 r. przez juntę wojskową prezydenta Mohameda Bazouma zaczęły powstawać w Nigrze liczne prorządowe organizacje, popierające ideę jego przywrócenia do władzy. Część z nich wywodziła się ze środowisk zaangażowanych wcześniej w rebelie Tuaregów, na terytorium zarówno Nigru, jak i Mali. Jedną z najbardziej rozpoznawalnych postaci związanych z tym nurtem jest Rissa Ag Boula – były lider tuareskich ruchów zbrojnych, który powołał Radę Oporu dla Republiki (Conseil de la Résistance pour la République, CRR). Jej celem było zorganizowanie wsparcia polityczno-militarnego dla obalonego prezydenta Bazouma³⁹. We wrześniu 2024 r. CRR została jednak rozwiązana z powodu wewnętrznych podziałów i nieporozumień dotyczących strategii oraz wizji przyszłości. W odpowiedzi na rozpad organizacji Rissa Ag Boula ogłosił utworzenie nowej formacji – Wolnych Sił Zbrojnych (Forces armées libres, FAL)⁴⁰.

Jednym z głównych ugrupowań wspierających obalonego prezydenta Bazouma jest Patriotic Liberation Front (PLF) – zyskująca na znaczeniu formacja zbrojna, coraz aktywniej zaznaczająca swoją obecność na nigeryjskiej scenie politycznej oraz w sferze militarnej. W czerwcu 2023 r. PLF przeprowadził atak na chiński rurociąg naftowy łączący Niger z Beninem. Uzasadnieniem był zarzut o zdradę interesów obalonego rządu przez wspieranie przez juntę obcych, głównie chińskich, wpływów⁴¹. W sierpniu 2024 r. lider organizacji spotkał się w miejscowości Tinzawaten, na północy Mali, z przedstawicielem tuareskiego przywództwa. Spotkanie odbyło się zaledwie miesiąc po bitwie między siłami wspieranego przez Rosję rządu Mali a koalicją Tuaregów i Al-Kaidy. To wydarzenie wskazuje na postępującą koordynację działań między PLF a tuareskimi ugrupowaniami rebelianckimi⁴².

³⁹ P. Kum, *Niger: L'ancien rebelle nigérien, Rhissa Ag Boula, annonce son intention de reprendre les armes pour chasser les putschistes*, Alwihda Info, 21 VIII 2023 r., https://www.alwihdainfo.com/Niger-L-ancien-rebelle-nigerien-Rhissa-Ag-Boula-annonce-son-intention-de-reprendre-les-armes-pour-chasser-les_a125857.html [dostęp: 5 I 2025].

⁴⁰ J. le Bihan, *Former Niger minister launches movement to overthrow junta*, The Africa Report, 27 IX 2024 r., <https://www.theafricareport.com/363047/former-niger-minister-launches-movement-to-overthrow-junta/> [dostęp: 5 I 2025].

⁴¹ L. Fleming, T.I. Issoufou, *Niger confirms anti-junta rebels behind oil attack*, BBC, 22 VI 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/c511n4edl7lo> [dostęp: 5 I 2025].

⁴² *Mali and Niger rebels met to 'strengthen' ties amid political turmoil*, Al Arabiya News, 2 IX 2024 r., <https://english.alarabiya.net/News/world/2024/09/02/mali-and-niger-rebels-met-to-strengthen-ties-amid-political-turmoil> [dostęp: 5 I 2025].

Niger jest jedynym państwem w regionie Sahelu, na którego terytorium działają jednocześnie trzy ugrupowania powiązane z ISIS. Obecność tych frakcji, obejmujących zarówno struktury transgraniczne, jak i lokalne komórki, czyni ten kraj szczególnie podatnym na eskalację przemocy i stanowi poważne wyzwanie dla utrzymania stabilności wewnętrznej oraz bezpieczeństwa w regionie. Obecnie te frakcje to: Państwo Islamskie Wielkiej Sahary (Islamic State in the Greater Sahara, ISGS), które działa głównie w regionie przygranicznym Mali, Burkiny Faso i Nigru, gdzie przeprowadza ataki na siły rządowe i ludność cywilną; Państwo Islamskie – Prowincja Afryki Zachodniej (Islamic State West Africa Province, ISWAP) – aktywne w północno-wschodniej Nigerii, ale też w południowo-wschodnim Nigrze, w Czadzie i Kamerunie, gdzie atakuje wojsko i infrastrukturę, oraz Państwo Islamskie w Libii (Islamic State in Libya, IS Libya), które ma swoje główne struktury w Libii, ale jego bojownicy przenikali również na północ Nigru. Przywódcy ISIS pracują nad konsolidacją władzy, co ułatwia im brak zagrożenia ze strony amerykańskich i francuskich sił powietrznych, których bazy wojskowe zamknięto w maju 2024 r.⁴³ Zbrojne grupy terrorystów systematycznie wykorzystywały oblężenia, groźby i porwania oraz podkładały materiały wybuchowe i miny lądowe, aby kontrolować szlaki dostaw i rozszerzać swój wpływ w Mali, Burkinie Faso i Nigrze. Ugrupowania islamskie narzucają przymusowe podatki, niszczą i rabują cywilną infrastrukturę, taką jak miejsca kultu, ośrodki zdrowia, składy żywności, mosty⁴⁴, szkoły, a także grożą nauczycielom, porywają ich i zabijają.

Podział grup terrorystycznych w Sahelu

W Sahelu działa wiele organizacji terrorystycznych (rysunek 2). Najważniejsze z nich można podzielić na podstawie ich powiązań z globalnymi sieciami Al-Kaidy i ISIS:

- 1) Al-Kaida Islamskiego Maghrebu (Al-Qaeda in the Islamic Maghreb, AQIM) wywodzi się z dżihadystycznych grup walczących w wojnie

⁴³ *US military says withdrawal from Niger is complete*, France24, 16 IX 2024 r., <https://www.france24.com/en/live-news/20240916-us-military-says-withdrawal-from-niger-is-complete> [dostęp: 5 I 2025].

⁴⁴ E. Pertier, *After Military Took Power, Terrorist Attacks Only Got Worse*, The New York Times, 22 XII 2024 r., <https://www.nytimes.com/2024/12/22/world/africa/niger-war-coup.html> [dostęp: 5 I 2025].

domowej w Algierii, od 2007 r. pod egidą Al-Kaidy prowadzi walki w północnej i zachodniej Afryce. Jedno z kilku ugrupowań tworzących Radę Szury terrorystów wspomaga lokalne struktury w Sahelu w walkach przeciwko juntom wojskowym oraz rządowi demokratycznym;

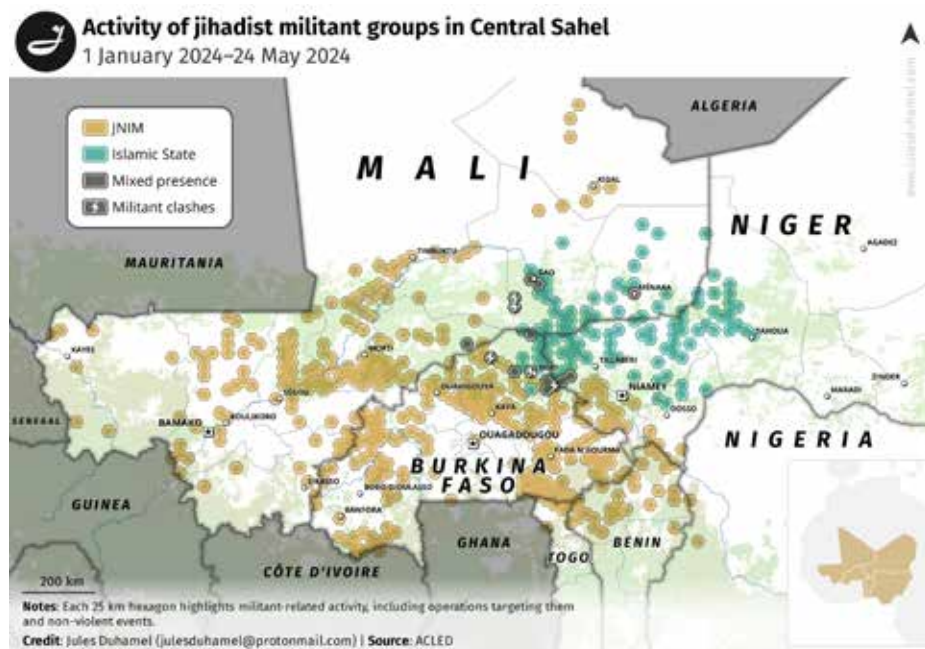
- 2) JNIM powstała w 2017 r. jako koalicja grup lojalnych, przyjaznych Al-Kaidzie, które zdecydowały się na reorganizację swoich działań w obliczu presji ze strony francuskich wojsk oraz ISIS. Po ośmiu latach z powodzeniem prowadzi działania militarne w Mali, Burkinie Faso i Nigrze oraz rozszerza wpływy na całą Afrykę Zachodnią. W 2025 r. JNIM prowadzi swoje operacje również na terenie północno-zachodniej Nigerii i w Beninie;
- 3) ISIS podzielone na trzy główne prowincje operacyjne:
 - a) ISSP obejmujące Mali, Burkina Faso i Niger,
 - b) ISWAP w Nigerii i sąsiednich krajach,
 - c) IS Libya na pograniczu libijsko-nigerskim.

Od 2024 r. te wszystkie jednostki mają jedną, nadrzędną strukturę, która koordynuje operacje zarówno z centralnym dowództwem w Syrii, jak i ze strukturami we wschodniej oraz południowej Afryce, co wzmacnia obecność ISIS na głównych szlakach przemytniczych i w strategicznych regionach Sahelu.

Liczba ugrupowań fundamentalistycznych, ekstremistycznych i terrorystycznych w regionie Sahelu systematycznie rośnie od początku XXI w. Od 2019 r. organizacje te rozszerzają swoją działalność na państwa nadbrzeżne Afryki Zachodniej – Benin, Wybrzeże Kości Słoniowej i Togo⁴⁵. Od 2022 r. obserwuje się gwałtowny wzrost liczby ataków i są one wyjątkowo brutalne. W 2024 r. w Sahelu odnotowano ok. 11 200 ofiar śmiertelnych działań terrorystycznych – trzykrotnie więcej niż w 2021 r. Krajem najbardziej narażonym pozostaje Burkina Faso, na którą przypada 48% wszystkich ataków oraz 62% zabitych w regionie⁴⁶.

⁴⁵ M. Jeannin, *Ghana worries about rise of terrorist threat in Gulf of Guinea*, Le Monde, 7 VI 2022 r., https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2022/06/07/ghana-concerned-about-extension-of-terrorist-threat-to-coastal-states-of-gulf-of-guinea_5985936_124.html [dostęp: 5 I 2025].

⁴⁶ *Global Terrorism Index 2025*, Institute for Economics & Peace, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf> [dostęp: 27 V 2025].

Rysunek 2. Działalność grup dżihadystycznych w centralnym Sahelu.

Źródło: ACLED. Za: J. Duhamel, *Central Sahel – Map of jihadist militant groups activity (Jan–May 2024)*, Jules Duhamel, 21 VI 2024 r., <https://www.julesduhamel.com/central-sahel-map-of-jihadist-militant-groups-activity-jan-may-2024/> [dostęp: 15 I 2025].

Przed francuską interwencją w Sahelu istniało tam wiele grup powiązanych z Al-Kaidą. Ich osłabienie oraz ekspansja ISIS spowodowały dalszą fragmentaryzację dżihadyzmu w regionie. W odpowiedzi na to w 2017 r. Tuareg Iyad Ag Ghaly, wraz z przedstawicielami AQIM i innych ugrupowań, doprowadził do ich zjednoczenia w JNIM⁴⁷. Celem było zarówno przeciwstawienie się francuskim i ONZ-owskim działaniom antyterrorystycznym, jak i ograniczenie rekrutacji bojowników przez ISIS, a przede wszystkim powstrzymanie rozdrobnienia grup dżihadystycznych i utrzymanie w Sahelu zjednoczonej organizacji.

Strategiczne plany operacyjne JNIM koncentrowały się początkowo na trzech państwach regionu: Mali, Burkinie Faso i Nigrze. Utworzenie koalicji miało na celu wzmocnienie skuteczności działań rekrutacyjnych oraz

⁴⁷ T. Joscelyn, *Analysis: Al Qaeda groups reorganize in West Africa*, FDD's Long War Journal, 13 III 2017 r., <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/03/analysis-al-qaeda-groups-reorganize-in-west-africa.php> [dostęp: 5 I 2025].

budowę centrum władzy alternatywnego wobec lokalnych rządów postrzeganych jako sojusznicy „zachodnich krzyżowców”⁴⁸. W dalszej perspektywie JNIM zakładała rozszerzenie działalności na kolejne kraje, w tym państwa nadbrzeżne Zatoki Gwinejskiej. Pomimo tych ambicji wysokie dowództwo tego ugrupowania – Madżlis al-Szura – zmagą się z wewnętrznymi problemami typowymi dla zdecentralizowanych organizacji terrorystycznych. Należą do nich konflikty lojalnościowe pomiędzy strukturą organizacyjną a więzami klanowymi, ambicje indywidualnych liderów oraz słabe zarządzanie na wszystkich szczeblach hierarchii.

Jednym z najważniejszych elementów *AQIM Playbook*⁴⁹ była zasada unikania powtarzania błędów popełnionych wcześniej przez inne ugrupowania dżihadystyczne. Abdelmalek Droukdel, długoletni emir AQIM, zabity w 2020 r. przez francuskie siły, przestrzegał przed działaniami mogącymi wywołać zagraniczną interwencję i tym samym zaszkodzić długofalowym interesom ruchu. Przewidywał potencjalne konsekwencje zbyt szybkiej ekspansji – szczególnie w kontekście wydarzeń z 2013 r., gdy rozprzestrzenienie się rebelii dżihadystycznej na południe Mali skłoniło Francję do uruchomienia operacji „Serval”⁵⁰. Droukdel ostrzegał dowódców przed szybkim marszem na Bamako, gdyż uznał, że takie działania mogłyby sprowokować międzynarodową interwencję. Ta ostrożna strategia stała się jednak źródłem napięć wewnątrz AQIM oraz między AQIM a niektórymi sojusznicznymi ugrupowaniami, które preferowały bardziej agresywne podejście operacyjne.

Z perspektywy AQIM jednym z głównych błędów popełnionych przez wcześniejsze ruchy dżihadystyczne było zbyt szybkie narzucanie surowych kar wynikających z szariatu oraz przedwczesne wdrażanie struktur quasi-państwowych opartych na zasadach islamskiego emiratu. Takie podejście – zdaniem tej organizacji – doprowadziło do utraty poparcia społecznego i upadku projektu państwa dżihadystycznego. Po rozpoczęciu

⁴⁸ C. Weiss, *AQIM's Imperial Playbook. Understanding al-Qa'ida in the Islamic Maghreb's Expansion into West Africa*, bmw, April 2022, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2022/04/AQIMs-Imperial-Playbook.pdf> [dostęp: 5 I 2025].

⁴⁹ *AQIM Playbook* – termin używany do opisu strategii, taktyk i metod działania stosowanych przez AQIM. Odnosi się do schematów operacyjnych, propagandowych i rekrutacyjnych tej grupy, opracowanych na podstawie jej doświadczeń w Afryce Północnej i Sahelu. Ważną rolę w stworzeniu i wdrożeniu *AQIM Playbook* odegrał Abdelmalek Droukdel. Jako emir Al-Kaidy Islamskiego Maghrebu od 2004 r. aż do swojej śmierci w 2020 r. był głównym strategiem i ideologiem tej organizacji.

⁵⁰ T. Joscelyn, *Analysis: Al Qaeda groups...*

francuskiej operacji „Barkhane” w 2014 r. AQIM przyjęła bardziej ostrożną strategię i skoncentrowała się na zdobywaniu poparcia lokalnych społeczności. Działania te przynosiły wymierne efekty, szczególnie w obszarach pozbawionych skutecznego zarządzania państwowego. Wycofanie się wojsk francuskich z Mali (2022 r.), Burkiny Faso i Nigru (2023 r.) umocniło wśród zwolenników AQIM przekonanie, że ich długoterminowa strategia przynosi rezultaty, a idea stworzenia islamskiego emiratu w regionie znów jest możliwa do urzeczywistnienia⁵¹.

W ostatnich latach głównym obszarem działalności i ekspansji JNIM stało się Burkina Faso. Proces ten rozpoczął się w 2016 r., kiedy to Katiba Macina, jednostka AQIM szkolona przez Al-Kaidę, wspierana jej rekrutami, finansami i dowództwem, szybko zyskała wpływy w tym kraju. Sprzyjały temu brak spójnej wizji politycznej elit państwowych, niezdolność wojska do skutecznej walki z powstaniami oraz widoczna niechęć francuskich sił do bezpośredniego zaangażowania. Po serii zamachów stanu w Burkinie Faso i po przymusowym wycofaniu Francji dżihadyści na prośbę nowej junty znacznie poszerzyli swoje zdobycze terytorialne⁵². Terrorysty otoczyli stolicę, Wagadugu, zajęli główne drogi w kraju i odcięli dostęp do miast. Sytuacja w Burkinie Faso ma wpływ na inne kraje regionu, które czują się zagrożone terroryzmem⁵³.

Al-Kaida jest w stanie przeprowadzać ataki na kierunku północnym i południowym, np. w Togo czy Beninie, i infiltrować kompleks parków narodowych W-Arly-Pendjari, obejmujący kraje Zatoki Gwinejskiej i Afryki Zachodniej. Liczba ataków terrorystycznych nieprzerwanie wzrasta od 2022 r., szczególnie w państwach położonych nad Zatoką Gwinejską⁵⁴. Wzrost intensywności ataków oraz sukcesy w zabezpieczeniu w 2024 r. dróg

⁵¹ H. Nsaibia, *Actor Profile: Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM)*, Armed Conflict Location & Event Data, 13 XI 2023 r., <https://acleddata.com/2023/11/13/actor-profile-jamaat-nusrat-al-islam-wal-muslimin-jnim/> [dostęp: 5 I 2025].

⁵² *Deaths Linked to Militant Islamist Violence in Africa Continue to Spiral*, Africa Center for Strategic Studies, 29 I 2024 r., <https://africacenter.org/spotlight/mig2024-deaths-militant-islamist-violence-africa-rise/> [dostęp: 5 I 2025].

⁵³ S. Douce, *Burkina Faso's Djibo city struggles under jihadist siege*, La Croix International, 7 XI 2024 r., <https://international.la-croix.com/world/burkina-fasos-djibo-city-struggles-under-jihadist-siege> [dostęp: 5 I 2025].

⁵⁴ J. Zenn, *Brief: JNIM Attacks in Benin Represented Group's Growing Operational Strength in Periphery*, The Jamestown Foundation, 11 XII 2024 r., <https://jamestown.org/program/brief-jnim-attacks-in-benin-represented-groups-growing-operational-strength-in-periphery/> [dostęp: 5 I 2025].

i najważniejszych punktów komunikacyjnych w południowo-wschodniej części Burkiny Faso sprawiły, że w 2025 r. Al-Kaida pewnie wkracza do północnego Beninu i wzmacnia swoją pozycję w kraju. Według Critical Threats w pierwszych czterech miesiącach 2025 r. w atakach zginęło tam ponad 157 osób, o 50 więcej niż w 2024 r., a statystyki wskazują, że do końca 2025 r. liczba ofiar może wzrosnąć nawet pięciokrotnie⁵⁵. Ze względu na dynamicznie zmieniającą się sytuację oraz kruchość struktur państwowych w Togo i Beninie dalsze umacnianie pozycji dżihadystów i zakładanie przez nich baz operacyjnych będzie miało bezpośrednie konsekwencje dla państw Sahelu. Region ten, już teraz zmagający się z problemem coraz gęstszej sieci szlaków zaopatrzeniowych wykorzystywanych przez ugrupowania terrorystyczne, może nie być w stanie skutecznie przeciwdziałać ich dalszej ekspansji.

Niger znajduje się pod silnym wpływem ugrupowań terrorystycznych operujących na pograniczu Mali, Libii oraz w dorzeczu jeziora Czad. Na terenie tego ubogiego, strategicznie położonego kraju przez lata przebywały francuskie i amerykańskie siły i pełnił on funkcję kluczowego partnera Zachodu w działaniach antyterrorystycznych w regionie Sahelu. Amerykańska baza dronów w Agadezie była największym tego rodzaju obiektem w regionie⁵⁶. Została założona w celu monitorowania grup terrorystycznych i wspierania Nigru w walce z nimi. W ostatnich latach było to głównie ISIS.

Obecność ISIS w regionie Sahelu od początku budziła kontrowersje w środowisku dżihadystycznym. Konflikt o dominację pomiędzy Al-Kaidą a ISIS w Sahelu przyjął początkowo wyjątkową formę. Mimo rosnącego znaczenia ISIS, szczególnie w Mali, obie organizacje, tj. JNIM (powiązana z Al-Kaidą) oraz lokalne odłamy ISIS, przez długi czas unikały otwartego starcia. Ten stan rzeczy nazwano saheliskim wyjątkiem (ang. *Sahelian exceptionalism*)⁵⁷. Termin ten, oznaczający nietypową dla globalnego dżihadyzmu

⁵⁵ L. Karr, *Africa File, April 24, 2025: JNIM's Growing Pressure on Benin; Turkey to Somalia; Salafi-Jihadi Cells Continue to Grow Across Nigeria*, Critical Threats, 24 IV 2025 r., <https://www.understandingwar.org/backgrounder/africa-file-april-24-2025-jnim%E2%80%99s-growing-pressure-benin-turkey-somalia-salafi-jihadi/> [dostęp: 20 V 2025].

⁵⁶ M. Bancheureau, *US hands over its last military base in Niger to the ruling junta*, The Associated Press, 7 VIII 2024 r., <https://apnews.com/article/niger-united-states-troops-army-military-bases-junta-sahel-coup-1ae5334bc68eb6b45e1e2d612bfb2b6f> [dostęp: 5 I 2025]; *US troops pull out of Niger's Air Base 101*, Reuters, 8 VII 2024 r., <https://www.reuters.com/world/africa/us-troops-pull-out-nigers-air-base-101-2024-07-07/> [dostęp: 5 I 2025].

⁵⁷ W. Nasr, *ISIS in Africa: The End of the „Sahel Exception”*, New Lines Institute, 2 VI 2020 r., <https://newlinesinstitute.org/nonstate-actors/isis-in-africa-the-end-of-the-sahel-exception> [dostęp: 10 I 2025].

współegzystencję w jednym regionie dwóch konkurencyjnych organizacji, ukuł francuski dziennikarz Wassim Nasr.

Do końca 2019 r. JNIM i malijskie komórki ISIS (głównie ISGS) unikały bezpośredniej konfrontacji, a nawet można było dostrzec oznaki lokalnej współpracy w wybranych rejonach⁵⁸. Jednak w 2020 r. JNIM, która dostrzegła rosnącą siłę ISGS oraz odpływ bojowników do tej frakcji, zdecydowała się na otwarte starcie i zacieśniła więzi z globalną strukturą Al-Kaidy. Od tego momentu konflikt między JNIM a ISGS przekształcił się w regularną wojnę, przerywaną jedynie sporadycznymi zawieszeniami broni i doraźnymi porozumieniami o charakterze taktycznym⁵⁹.

W latach 2022–2023 zarówno armia Mali przy wsparciu Francuzów, jak i Al-Kaida podejmowały próby pokonania ISGS⁶⁰. Mimo że te siły są wobec siebie wrogie, łączył je cel ograniczenia wpływów ISGS w regionie. Państwo Islamskie znane jest z bardziej brutalnych i restrykcyjnych rządów niż Al-Kaida, co wynika m.in. z surowszego podejścia do doktryny *takfir*. Muzułmanie, którzy w interpretacji ISIS odstępują od prawdziwej wiary, są przez nie uznawani za niewiernych. Taka interpretacja pozwala na uzasadnianie przemocy nie tylko wobec przeciwników ideologicznych, lecz także wobec lokalnej ludności, która nie akceptuje władzy ISIS⁶¹.

O nowym etapie w działalności ISIS może świadczyć atak uzbrojonych dronów przeprowadzony w Nigerii w grudniu 2024 r. Była to pierwsza tego typu akcja na tak dużą skalę⁶². W 2025 r. ISIS zapewne będzie próbowało rozszerzyć swoje wpływy w Sahelu i bezpośrednio w Nigerii, gdzie znajduje się największa w tym momencie filia organizacji ISWAP, która nie ukrywa swoich ambicji wobec terytorium Nigerii, Czadu, Nigru i Kamerunu i próbuje przywrócić władzę nad obszarami straconymi za czasów Abu Bakra Shekau, lidera organizacji Boko Haram.

⁵⁸ H. Nsaibia, C. Weiss, *The End of the Sahelian Anomaly...*

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ *Islamic State group nearly doubled its Mali territory in under a year, UN says*, France 24, 26 VIII 2023 r., <https://www.france24.com/en/africa/20230826-islamic-state-group-doubled-controlled-territory-in-mali-in-under-a-year-un-experts-say> [dostęp: 5 I 2025].

⁶¹ J. Kadivar, *Exploring Takfir, Its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh's Media*, „Sage Journals” 2020, t. 7, nr 3, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2347798920921706> [dostęp: 5 I 2025]. <https://doi.org/10.1177/2347798920921706>.

⁶² T. David, *Troops Foil Boko Haram, ISWAP Drone Attack In Buni Gari*, Leadership, <https://leadership.ng/troops-foil-boko-haram-iswap-drone-attack-in-buni-gari/> [dostęp: 5 I 2025].

W ciągu ostatnich dwóch lat odnotowano wyraźny wzrost aktywności ISGS w Maroku, Algierii i Hiszpanii. ISGS, podobnie jak inne odłamy ISIS, rozwija i testuje różne strategie operacyjne i dąży do przekształcenia się w samodzielnie działającą strukturę, zdolną do prowadzenia działań promocyjnych, rekrutacyjnych, a także koordynowania międzynarodowych bojowników. Celem tych działań jest stopniowe przesunięcie osi dżihadu w kierunku Europy.

Komórki stworzone w północnej Afryce mają skierować działania na Mali, gdzie ISGS posiada swoje terytorium⁶³. W styczniu 2025 r. marokańskie służby udaremniły próbę operacji ISGS na swoim terenie. Aresztowano przygotowujących się do zamachów terrorystów, którzy byli w kontakcie z dżihadystami Państwa Islamskiego w Mali⁶⁴. W lutym 2025 r. Marokańczycy ponownie rozbili siatkę ISGS, przeprowadzając operacje w dziewięciu miastach. Na jaw wyszły nowe plany ISGS, koordynowane z Mali przez zagranicznych bojowników pochodzenia arabskiego, którzy stworzyli specjalny komitet nawiązujący kontakty z zagranicą i werbujący rekrutów⁶⁵. Za pomocą sieci powiązań transgranicznych ISGS przemyciło do Maroka broń ukrytą w specjalnych skrytkach. Mieli ją odebrać – przez podanie koordynatów GPS – dżihadysty planujący zamachy na dużą skalę⁶⁶. To przykład jednej z wielu akcji terrorystycznych, które Hiszpanie oraz Marokańczycy wspólnie rozbili w latach 2023–2025⁶⁷.

W 2024 r. największą uwagę społeczności międzynarodowej przyciągało Państwo Islamskie – Prowincja Chorasán (Islamic State – Khorasan Province, ISKP), głównie ze względu na swoją rosnącą zdolność do oddziaływania

⁶³ A.Y. Zelin, *The Islamic State on the March in Africa*, The Washington Institute for Near East Policy, 1 III 2024 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/islamic-state-march-africa> [dostęp: 5 I 2025].

⁶⁴ S. Kasroui, *Morocco's BCIJ Foils Terrorist Plot, Arrests 4 ISIS-Affiliated Suspects Near Casablanca*, Morocco World News, 26 I 2025 r., <https://www.moroccoworldnews.com/2025/01/367913/morocco-s-bcij-foils-terrorist-plot-arrests-4-isis-affiliated-suspects-near-casablanca> [dostęp: 20 V 2025].

⁶⁵ *Morocco: ISIS-instigated plot foiled, 12 suspects arrested*, The North Africa Post, 19 II 2025 r., <https://northafricapost.com/84516-morocco-isis-instigated-terror-plot-foiled-12-suspects-arrested.html> [dostęp: 20 V 2025].

⁶⁶ I. Toutate, *BCIJ Links 'Highly Dangerous' Foiled Terror Plot to Sahel Terrorist Groups*, Morocco World News, 24 II 2025 r., <https://www.moroccoworldnews.com/2025/02/174948/bcij-links-highly-dangerous-foiled-terror-plot-to-sahel-terrorist-groups/> [dostęp: 20 V 2025].

⁶⁷ A. Zelin, *The Islamic State on the March...*

na różne grupy i diaspory, a także skuteczność w infiltracji Europy przez wysyłanie do niej agentów i zwolenników⁶⁸.

Nowa kampania dżihadystów w 2025 r. stwarza zagrożenie dla turystów w Maghrebie oraz Sahelu, a przez to dla lukratywnego biznesu turystycznego. Porwania Europejczyków w Algierii, Czadzie oraz Nigrze są znakiem ostrzegawczym⁶⁹. Na podstawie dotychczasowych wydarzeń można przyjąć, że w 2026 r. istnieje prawdopodobieństwo zajęcia przez jedną z grup terrorystycznych dużego miasta w Mali lub Burkinie Faso. Wydaje się, że w pierwszym półroczu 2025 r. Al-Kaida przygotowuje grunt pod trwałe rządy. Przykładem tego jest miasto Djibo, obleżone od trzech lat i wyczerpane silnymi atakami⁷⁰. Konsekwencjami tego będą niewidziana od dekady eskalacja konfliktu oraz utworzenie nowego „państwa” terrorystycznego, znacznie różniącego się od rządów Hayat Tahrir al-Sham w Syrii czy Talibanu w Afganistanie przez swój ekspansywny charakter.

Jeśli dżihadysty z Al-Kaidy lub ISIS zdołają doprowadzić do upadku władz w którymkolwiek z państw tworzących sojusz AES, istnieje poważne ryzyko, że efekt domina doprowadzi do destabilizacji pozostałych członków porozumienia. Najbardziej alarmująca sytuacja panuje obecnie w Burkinie Faso, gdzie rozprzestrzenienie się ugrupowań terrorystycznych stanowi bezpośrednie zagrożenie także dla sąsiednich państw w regionie⁷¹.

Nawet nowo wybrany prezydent Senegalu, Bassirou Diomaye Faye, który początkowo był postrzegany jako przeciwnik Zachodu z powodu swojego stanowiska wobec międzynarodowych instytucji gospodarczych i politycznych, wezwał w 2024 r. do wsparcia ze strony Europy, co dobitnie pokazuje skalę zagrożenia. Aby zapobiec dalszej eskalacji, potrzebna jest skoordynowana i długofalowa inicjatywa stabilizacyjna, prowadzona z udziałem największych krajów Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (Economic Community of West African States, ECOWAS), zwłaszcza Nigerii.

⁶⁸ A. Jadoon i in., *From Tajikistan to Moscow and Iran: Mapping the Local and Transnational Threat of Islamic State Khorasan*, „CTC Sentinel” 2024, t. 17, nr 5, <https://ctc.westpoint.edu/from-tajikistan-to-moscow-and-iran-mapping-the-local-and-transnational-threat-of-islamic-state-khorasan/> [dostęp: 5 I 2025].

⁶⁹ P. Wójcik, wpis na portalu X, 19 I 2025 r., <https://x.com/SaladinAlDronni/status/1881013944443363547> [dostęp: 24 I 2025].

⁷⁰ *Al Qaeda affiliate says 200 soldiers killed in Burkina Faso attack*, Reuters, 16 V 2025 r., <https://www.reuters.com/world/africa/al-qaeda-affiliate-says-200-soldiers-killed-attack-burkina-military-site-reports-2025-05-15/> [dostęp: 16 V 2025].

⁷¹ J. Wójcik, *Sahel pogrąża się w terrorystycznej rebelii*, Defence24, 30 IX 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/sahel-pograza-sie-w-terrorystycznej-rebelii> [dostęp: 12 XII 2024].

Powinna ona obejmować działania na rzecz bezpieczeństwa, wsparcie instytucjonalne oraz integrację działań politycznych i gospodarczych służących rozwojowi regionu. Warto wziąć pod uwagę także możliwość organizacji przez UE misji szkoleniowej, która przygotuje kraje Afryki do przeciwdziałania terroryzmowi przede wszystkim na poziomie politycznym, ale obejmie również specjalistyczne treningi dla grup antyterrorystycznych.

Obecność w Sahelu państw spoza regionu

Od 2013 r. Francja przez ponad dekadę odgrywała najważniejszą rolę w przeciwdziałaniu terroryzmowi i stabilizacji sytuacji w Sahelu, głównie dzięki operacji „Barkhane” oraz misji „Takuba”. Zaangażowanie to obejmowało Mali, Niger, Czad i Burkinę Faso, gdzie Francuzi szkolili lokalne siły i wspierali ich walkę z dżihadystami. Jednak napięcia dyplomatyczne, zwłaszcza po wojskowych zamachach stanu w Mali w 2020 r. i 2021 r., doprowadziły w 2022 r. do wycofania francuskich wojsk⁷². Francja obecnie przewartościowuje swoją strategię, kładąc nacisk na partnerstwa europejskie i ograniczoną obecność wojskową w Afryce.

Wysiłki Niemiec na rzecz stabilizacji sytuacji w Sahelu koncentrują się na misjach pokojowych ONZ oraz inicjatywach dyplomatycznych, takich jak Sahel Plus. Niemcy współpracują z sąsiednimi krajami regionu, w tym Senegalem, Ghaną i Togo, aby ograniczyć migrację i promować pokój. Berlin rozważa dalsze zaangażowanie wojskowe, chociaż jego priorytetem jest koordynacja działań w ramach UE⁷³. Niemcy stawiają na dialog i negocjacje, co może pomóc w utrzymaniu stabilności w regionie.

Hiszpania dzięki misji „EUTM Mali” odegrała znaczącą rolę w szkoleniu sił zbrojnych Mali, gdzie wysłała ponad 8300 żołnierzy oraz wspierała operacje antyterrorystyczne⁷⁴. Chociaż Madryt ma bogate doświadczenie militarne i dyplomatyczne w regionie, współpracuje z krajami Maghrebu,

⁷² A. Olech, *French Operation Barkhane in Africa – success or failure?*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations, 18 XII 2023 r., <https://internationalrelations-publishing.org/articles/3-17> [dostęp: 3 XII 2024]. <https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.17737.1>.

⁷³ *The Federal Government realigns its Sahel policy*, Federal Foreign Office, 3 V 2023 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/2595298-2595298> [dostęp: 4 XII 2024].

⁷⁴ L.M. Sanjuan, *Los soldados más temidos del mundo: hay una unidad española*, AS, 24 X 2024 r., <https://as.com/actualidad/politica/los-soldados-mas-temidos-del-mundo-n> [dostęp: 4 XII 2024].

np. w sprawie byłej kolonii w Saharze Zachodniej, kontestowanej dziś przez Maroko i organizację Front Polisario, to obecnie skupia się na zabezpieczeniu Morza Śródziemnego i utrzymaniu wpływów gospodarczych w Afryce. Brak jasnej strategii powrotu do Sahelu sugeruje, że zaangażowanie Hiszpanii w tym regionie będzie maleć.

Włochy stopniowo zwiększały swoją obecność w Afryce przez otwieranie nowych ambasad i intensyfikację wizyt dyplomatycznych. W 2023 r. w obliczu destabilizacji politycznej ograniczyły swoje siły w Nigrze, ale pozostały tam i reprezentują UE oraz starają się utrzymać wpływy w państwie pomimo jego agresywnej postawy wobec Zachodu. Pozostają także w Czadzie i uczestniczą w szkoleniu lokalnych jednostek oraz we współpracy z europejskimi partnerami. Ich strategia obejmuje ograniczenie nielegalnej migracji i zacieśnianie relacji z państwami Maghrebu⁷⁵. Włochy łączą pomoc humanitarną z dyplomacją, co sprzyja ich pozytywnemu odbiorowi w regionie.

Turcja zwiększa swoje wpływy w Sahelu. Dostarcza drony i pomaga w walce z terroryzmem, przez co wspiera starania NATO⁷⁶. Jednocześnie prywatna firma wojskowa Sadat wysyła najemników do regionów, w których toczą się konflikty, i chroni infrastrukturę krytyczną, np. w Nigrze. Ankara stawia na rozwój gospodarczy, inwestuje w projekty infrastrukturalne i rozbudowuje sieć ambasad⁷⁷. Jej strategia, która jest mniej zależna od rozwiązania przez państwa w Sahelu kwestii praw człowieka, czyni ją atrakcyjnym partnerem dla afrykańskich rządów, szukających alternatywy dla partnerstwa Zachodu.

Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA) zacieśniają współpracę z Czadem, do którego dostarczają sprzęt wojskowy i gdzie stacjonują ich wojska. Rola ZEA jako nowego partnera w zapewnianiu bezpieczeństwa w regionie jest istotna zwłaszcza dla lokalnych liderów, którzy potrzebują zastąpienia tradycyjnego sojuszu z Francją. Emiraty mogą się stać wzorem dla innych

⁷⁵ J. Renoult, *L'Italie, dernier partenaire occidental du Niger*, Le Monde, 23 VII 2024 r., https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/07/23/l-italie-ultime-partenaire-occidental-du-niger_6256111_3212.html [dostęp: 6 XII 2024].

⁷⁶ *Sahel Showdown: How Türkiye Can Help NATO With Russian and Chinese Advances*, TRT World Research Centre, 29 VII 2024 r., <https://researchcentre.trtworld.com/featured/perspectives/sahel-showdown-how-turkiye-can-help-nato-with-russian-and-chinese-advances/> [dostęp: 10 XII 2024].

⁷⁷ B. Roger, T. Eydoux, *Drones turcs, avions russes... au Sahel, la guerre des airs est déclarée*, Le Monde, 20 XI 2024 r., [lemonde.fr/afrique/article/2024/11/20/drones-turcs-avions-russes-au-sahel-la-guerre-des-airs-est-declaree_6405083_3212.html](https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/11/20/drones-turcs-avions-russes-au-sahel-la-guerre-des-airs-est-declaree_6405083_3212.html) [dostęp: 7 XII 2024].

państw arabskich, np. Arabii Saudyjskiej. Mogą również wypełnić lukę, która powstała po wycofaniu się Francji.

Estonia wysłała swoich żołnierzy do Mali w ramach operacji „Barkhane”, aby we współpracy z partnerami międzynarodowymi wesprzeć działania antyterrorystyczne. Zaangażowanie tego państwa w Afryce obejmuje również inicjatywy w zakresie cyfryzacji i e-governance, będące elementem szerszej strategii polityki zagranicznej Estonii na lata 2020–2030⁷⁸. Pomimo wycofania kontyngentu wojskowego Tallinn pozostaje otwarty na przyszłe misje wojskowe oraz rozwój współpracy z Unią Afrykańską – ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych partnerstw w obszarach technologii cyfrowych, zrównoważonego rozwoju i transformacji energetycznej.

Stany Zjednoczone skupiły się na przeciwdziałaniu terroryzmowi. Wybudowały bazę lotniczą w Agadezie i inwestują miliony dolarów w szkolenie lokalnych sił. Zamach stanu w Nigrze w 2023 r. doprowadził do wycofania amerykańskich wojsk, co osłabiło wpływy USA w regionie⁷⁹. Tę sytuację wykorzystała Rosja. Przez współpracę militarną i ulokowanie prywatnych firm wojskowych w byłych koloniach francuskich, zazwyczaj rządzonych przez autorytarne rządy, próbuje ona podważyć dominację USA w Afryce.

Francja i USA, mimo wspólnego celu, jakim była walka z terroryzmem, często działały niezależnie, co osłabiało ich skuteczność. Brak koordynacji sprawił, że region pozostał niestabilny, mimo ogromnych inwestycji w bezpieczeństwo. Oba kraje powinny zacieśnić współpracę, aby skuteczniej reagować na zagrożenia w Sahelu, zwłaszcza w obliczu rosnących wpływów Rosji i Chin⁸⁰.

Chińczycy stali się głównym dostawcą broni dla Burkiny Faso⁸¹. Zwykle trafia ona w ręce Al-Kaidy, co sprawia, że ta grupa ma więcej zasobów do realizacji swoich planów. Państwa UE powinny więc rozważyć różne

⁷⁸ *Estonia's strategy for Africa*, Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs, 7 V 2021 r., <https://vm.ee/en/estonias-strategy-africa> [dostęp: 11 XII 2024].

⁷⁹ M.M. Phillips, B. Faucon, *U.S. Forces Try to Regroup as al Qaeda, Islamic State Sow Terror in West Africa*, The Wall Street Journal, 11 IX 2024 r., <https://www.wsj.com/world/africa/u-s-moves-aircraft-commandos-into-west-africa-in-fight-against-islamist-militants-0b15c41b> [dostęp: 11 XII 2024].

⁸⁰ A. Olech, *Francja i USA będą ponownie wojskowo współpracować w Afryce*, Defence24, 20 II 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/francja-i-usa-beda-ponownie-wojskowo-wspolpracowac-w-afryce> [dostęp: 11 XII 2024].

⁸¹ G. Martin, *Burkina Faso receives huge batch of Chinese military equipment*, Defence Web, 27 VI 2024 r., <https://www.defenceweb.co.za/land/land-land/burkina-faso-receives-huge-batch-of-chinese-military-equipment> [dostęp: 12 XII 2024].

formy wsparcia dla krajów Zatoki Gwinejskiej, w najgorszym przypadku przez ponowne nawiązanie relacji z rządzącymi tam juntami.

Rosja i Iran wyraziły zainteresowanie rozwijaniem bliższych relacji z Nigrem, posiadającym największe na świecie złoża uranu. Potencjał, który kraje Sahelu mogłyby wykorzystać do własnego rozwoju, może zostać przejęty przez obce państwa, wrogo nastawione do Zachodu.

Rola NATO w Sahelu

Region Sahelu pozostaje jednym z najbardziej niedocenianych i marginalizowanych obszarów w politykach bezpieczeństwa UE⁸² i NATO⁸³. Dynamika zmian, jakie zaszły tam od 2021 r., w połączeniu z geopolityczną bliskością Maghrebu powinny skłonić Europę do ponownego przemyślenia swojego zaangażowania i do intensyfikacji działań w regionie. W latach 2021–2023 większość unijnych i międzynarodowych inicjatyw dotyczących Sahelu została zawieszona, mimo że wyzwania w zakresie bezpieczeństwa, migracji i radykalizacji systematycznie narastają. Sytuacja ta wymaga nie tylko głębokiej analizy potencjalnych zagrożeń, lecz także opracowania długofalowej, spójnej strategii bezpieczeństwa, dostosowanej do realiów regionu.

Do obecnej powściągliwości państw zachodnich przyczyniły się zarówno negatywne doświadczenia związane z interwencją NATO w Libii, jak i porażka francuskiej misji wojskowej w Sahelu. Kraje UE i NATO są więc niechętnie do angażowania się w kolejną, długo trwającą operację, która wymagałaby skoordynowanej odpowiedzi na złożone wyzwania w regionie.

Pomimo zaangażowania licznych aktorów krajowych, regionalnych i międzynarodowych, w tym sił zbrojnych państw Sahelu, Unii Afrykańskiej, ECOWAS, ONZ, UE oraz partnerów spoza kontynentu, działania te wciąż nie są skoordynowane. Niespójność podejść, konkurujące interesy oraz ograniczone mechanizmy współpracy sprawiają, że wysiłki stabilizacyjne

⁸² European Parliament, *New EU strategic priorities for the Sahel. Addressing regional challenges through better governance*, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696161/EPRS_BRI%282021%29696161_EN.pdf [dostęp: 14 XII 2024].

⁸³ NATO, *Strategic foresight analysis. Regional perspectives report on North Africa and the Sahel*, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/NU_SFA_Report_North_Africa_and_the_Sahel_SACT_approved_final_edited_version.pdf [dostęp: 14 XII 2024].

są fragmentaryczne i często nieskuteczne. Chociaż część państw członkowskich NATO, zwłaszcza tych utrzymujących historyczne więzi z regionem, przez lata inwestowała w bezpieczeństwo i rozwój Sahelu, zakończenie operacji „Barkhane” stworzyło w przestrzeni militarnej poważną lukę, która do dziś pozostaje niewypełniona⁸⁴.

W ostatnich latach wysiłki NATO w zakresie bezpieczeństwa koncentrowały się głównie na zagrożeniach występujących w rejonie Morza Śródziemnego. Sojusz realizował kampanie szkoleniowe wewnątrz państw członkowskich, a także wzmacniał współpracę z partnerami z Afryki Północnej⁸⁵. Tymczasem stale rosnąca liczba incydentów terrorystycznych w Sahelu powinna skłonić NATO do ponownej oceny strategicznych priorytetów i zwrócenia większej uwagi na ten niestabilny region. Szczególnie niepokojący jest rozwój struktur Państwa Islamskiego w Nigrze, Burkinie Faso i Mali, co powinno być sygnałem alarmowym dla decydentów oraz dla analityków zajmujących się bezpieczeństwem transregionalnym⁸⁶.

Charakter działania ISIS sprawia, że jego obecność stanowi zagrożenie nie tylko dla państw, w których ma bezpośrednie struktury, lecz także dla krajów południowej Europy, zwłaszcza tych z licznymi diasporami marokańskimi, algierskimi i tunezyjskimi. W ostatnim czasie pojawiły się doniesienia sugerujące, że ISIS nie tylko prowadzi aktywną rekrutację wśród tych społeczności, lecz także nadzoruje działania potencjalnych sprawców ataków terrorystycznych na terytorium Hiszpanii⁸⁷.

⁸⁴ C. Doxsee, J. Thompson, M. Harris, *The End of Operation Barkhane and the Future of Counterterrorism in Mali*, Center for Strategic & International Studies, 2 III 2022 r., <https://www.csis.org/analysis/end-operation-barkhane-and-future-counterterrorism-mali> [dostęp: 19 XII 2024].

⁸⁵ A. Olech, *Współpraca państw Maghrebu z NATO na rzecz bezpieczeństwa w regionie*, Instytut Nowej Europy, 12 X 2021 r., <https://ine.org.pl/wspolpraca-panstw-maghrebu-z-nato-na-rzecz-bezpieczenstwa-w-regionie/> [dostęp: 19 XII 2024].

⁸⁶ R. Grammer, *Top counterterrorism official warns of ISIS' rapid rise in Africa*, Politico, 25 XI 2024 r., <https://www.politico.com/news/2024/11/25/top-counterterrorism-official-warns-of-iss-rapid-rise-in-africa-00191571> [dostęp: 20 XII 2024].

⁸⁷ L. Breton, *Terrorisme: l'État islamique avait des projets d'attentats visant les Jeux olympiques de Paris et l'Euro de football*, La Depeche, 17 VI 2024 r., <https://www.ladepeche.fr/2024/06/17/terrorisme-letat-islamique-avait-des-projets-dattentats-visant-les-jeux-olympiques-de-paris-et-leuro-de-football-12022418.php> [dostęp: 21 XI 2024].

Sahel jako przedłużenie południowej flanki NATO.

Implikacje dla Sojuszu

W przyszłej strategii NATO powinno traktować południową i wschodnią flankę jako obszary, które są ze sobą powiązane. Przyjęcie tej perspektywy wymaga minimalizacji wewnętrznych sporów i promowania głębszej integracji politycznej dotyczącej dwutorowych działań. Wojna w Ukrainie ożywiła struktury NATO, o czym świadczy przystąpienie do Sojuszu Finlandii i Szwecji. Powodem, który skłonił te kraje do akcesji, była obawa o potencjalną agresję ze strony Rosji⁸⁸.

Ta sytuacja powinna skłonić do dyskusji na temat rozwijania strategii NATO w kierunku południowym. Skuteczność nowej koncepcji będzie zależała od zdolności Sojuszu do podjęcia działań na rzecz Sahelu, zanim dojdzie tam do znacznego rozrostu organizacji terrorystycznych⁸⁹. Podczas szczytu NATO w Wilnie w 2023 r., na którym najważniejszą kwestią była wojna w Ukrainie, opublikowano oddzielny dokument dotyczący południowej Europy oraz zidentyfikowano dwa najważniejsze zagrożenia dla Sojuszu – Rosję i organizacje terrorystyczne⁹⁰.

W przeszłości aktywność NATO na południowej flance była dominowana przez wydarzenia na flance wschodniej. Państwa członkowskie prezentowały różne podejścia do budowania potencjału obronnego od strony Afryki, a wojna w Ukrainie w jeszcze większym stopniu skupiła uwagę na wschodzie. Nie powinno to jednak zmniejszać zaangażowania i rozwijania strategii na południu. Wojna w Ukrainie ma konsekwencje dla Morza Śródziemnego, Bliskiego Wschodu i Afryki. Geopolityczne zakusy Rosji

⁸⁸ Y. Atalan, *The Future of NATO's Southern Flank*, Center for Strategic & International Studies, 10 VII 2024 r., <https://www.csis.org/analysis/future-natos-southern-flank> [dostęp: 23 XII 2024]; J. Davidson, *Four steps that NATO's southern flank strategy needs to succeed*, Atlantic Council, 25 VI 2024 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/four-steps-that-natos-southern-flank-strategy-needs-to-succeed/> [dostęp: 23 XII 2024]; A. Polyakova i in., *A New Vision for the Transatlantic Alliance: The Future of European Security, the United States, and the World Order after Russia's War in Ukraine*, Center for European Policy Analysis, 30 XI 2023 r., <https://cepa.org/comprehensive-reports/a-new-vision-for-the-transatlantic-alliance-the-future-of-european-security-the-united-states-and-the-world-order-after-russias-war-in-ukraine/> [dostęp: 23 XII 2024].

⁸⁹ S. Colombo, I. Fakir, *NATO, North Africa, and the Sahel: Squaring the triangle of insecurity*, Middle East Institute, 5 VII 2024 r., <https://www.mei.edu/publications/nato-north-africa-and-sahel-squaring-triangle-insecurity> [dostęp: 23 XII 2024].

⁹⁰ *Vilnius Summit Communiqué*, NATO, 11 VII 2023 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm [dostęp: 23 XII 2024].

oraz rosnąca konkurencja ze strony Chin ujawniły w ciągu ostatniej dekadzie kwestie bezpieczeństwa wspólne dla wschodu i południa⁹¹.

Aktualne priorytety i wyzwania dla NATO

Geopolityczna stabilność południowej flanki NATO jest bardzo ważna dla bezpieczeństwa państw członkowskich: Francji, Stanów Zjednoczonych, Włoch, Hiszpanii, Turcji i Grecji. Jej utrzymanie wymaga zwiększonej koordynacji i interoperacyjności między sojusznikami operującymi w regionie, zwłaszcza w odniesieniu do najbardziej niestabilnych obszarów, takich jak Maghreb – z wyraźnym naciskiem na sytuację w Libii – oraz Sahel. Narastający wpływ Rosji i Chin na Bliskim Wschodzie oraz w Afryce, a także rozwój organizacji terrorystycznych i sieci przestępczych wskazują na pilną potrzebę przyjęcia przez NATO długoterminowej, zintegrowanej strategii wobec tych regionów. W centrum takiego podejścia powinny się znaleźć działania mające na celu przeciwdziałanie terroryzmowi oraz efektywne zarządzanie migracją. To jedno z najistotniejszych wyzwań dla państw południowej flanki Sojuszu.

Skuteczność działań NATO na tej flance może być osłabiona przez napięcia w relacjach grecko-tureckich, a także przez rozbieżności pomiędzy Francją, Hiszpanią i Włochami w kwestii zaangażowania w kolejne misje wojskowe w Afryce. Brak spójności politycznej i ograniczona gotowość do współpracy mogą utrudniać wypracowanie skoordynowanej odpowiedzi na wyzwania bezpieczeństwa w regionie.

Państwa Afryki Zachodniej, m.in. Senegal, Wybrzeże Kości Słoniowej, Ghana, Togo i Benin, dostrzegają narastające zagrożenie ze strony organizacji terrorystycznych i coraz mocniej apelują o pilne wsparcie ze strony społeczności międzynarodowej. W tym kontekście dla NATO i UE priorytetem powinno być budowanie trwałych więzi politycznych i gospodarczych z krajami położonymi na obrzeżach Sahelu oraz zapewnienie bezpieczeństwa w regionie. Takie podejście nie tylko ograniczyłoby ich zależność od inwestycji strategicznych realizowanych przez Chiny, lecz także utrudniłoby działalność rosyjskich najemników oraz przeciwdziałało wojnie informacyjnej prowadzonej przez państwa trzecie. W szerszej perspektywie działania te przyczyniłyby się do realnego wzmocnienia lokalnych społeczności i zwiększenia odporności całego regionu.

⁹¹ Y. Atalan, *The Future of NATO's Southern Flank...*

Pomimo wysiłków podejmowanych w ciągu ostatnich dziesięciu lat działania NATO jako gwaranta bezpieczeństwa w regionie Sahelu pozostają niespójne i mają ograniczony wpływ. Wynika to przede wszystkim z rozproszonego i trudnego do jednoznacznego zdefiniowania charakteru zagrożeń, które obejmują nie tylko aktywność wielu grup terrorystycznych, lecz także głęboko zakorzenione problemy polityczne, społeczne i gospodarcze. Dodatkowymi wyzwaniami są niejasne ambicje Sojuszu wobec regionu, brak wewnętrznego konsensusu wśród jego członków oraz relatywnie ograniczone wykorzystanie zasobów militarnych.

Relacje NATO z partnerami z Afryki Północnej i Sahelu, w tym z Algierią, Egiptem, Mauretanią, Marokiem i Tunezją, koncentrowały się głównie na zwalczaniu transnarodowej przestępczości oraz wzmacnianiu regionalnych zdolności wojskowych. Chociaż współpraca ta przyczyniła się do częściowego ograniczenia działań ugrupowań terrorystycznych w obszarze śródziemnomorskim, to miała również niezamierzony skutek w postaci przesunięcia aktywności bojowników do środka kontynentu i wzmocnienia struktur terrorystycznych w centralnym Sahelu.

Sytuację utrudnia niejasna i niesprecyzowana polityka państw Europy Zachodniej, która komplikuje wysiłki NATO przez brak konsultacji przy podejmowaniu działań politycznych. Na przykład Francja i Hiszpania prowadzą odmienną politykę wobec Maroka i Algierii, konfrontując się przy problemie Sahary Zachodniej i utrudniając kontakt, który mógłby zostać wykorzystany do stabilizacji sytuacji w Sahelu.

W nadchodzących latach NATO będzie musiało wypracować spójną, realistyczną strategię wobec regionu Sahelu, opartą na współpracy z legalnymi rządami, wybranymi prywatnymi firmami wojskowymi działającymi na ich zlecenie (to może wydawać się niebezpieczne, ale to są realne struktury wojskowe) oraz lokalnymi społecznościami. Tylko takie podejście może doprowadzić do sformułowania skutecznej wizji strategicznej, uwzględniającej złożoność wyzwań charakterystycznych dla tego regionu⁹². Sojusz znajduje się obecnie w punkcie zwrotnym, jeśli chodzi o kształtowanie misji zagranicznych, po zakończeniu zaangażowania w Afganistanie i Iraku, a także wobec ograniczonej obecności w Libii, Syrii i Sahelu. Konieczne jest przemyślenie roli NATO w obszarach niestabilnych i wypracowanie nowych

⁹² S. D'Amato, E. Baldaro, *Does the Sahel need NATO?*, ICCT, 26 VIII 2024 r., <https://icct.nl/publication/does-sahel-need-nato-0> [dostęp: 24 XII 2024].

modeli działania, które nie będą jedynie powieleniem wcześniejszych interwencji, lecz realną odpowiedzią na zagrożenia XXI w.

Państwa Sahelu, stojące w obliczu narastającego zagrożenia ze strony organizacji terrorystycznych, znajdują się obecnie w sytuacji, w której muszą dokonywać strategicznych wyborów: albo skonfrontują się z Zachodem i strukturami NATO, albo zmierzają samotnie z rosnącą falą dżihadystycznej przemocy, której ani Rosja, ani Chiny, mimo rosnącej obecności w regionie, nie są w stanie skutecznie powstrzymać. Ta sytuacja stwarza realną szansę dla państw zachodnich na odbudowanie wpływów i zwiększenie swojej wiarygodności jako partnera bezpieczeństwa. W obliczu zmieniającej się architektury zagrożeń NATO powinno rozważyć reorganizację swojej misji w regionie, rozszerzenie zakresu operacji oraz bardziej zdecydowane zaangażowanie wojskowe w państwach zmagających się z długo trwającymi powstaniami dżihadystycznymi.

Migracja

Afryka doświadcza bezprecedensowych przemian demograficznych jako region o najszybszym wzroście liczby ludności na świecie. Do 2050 r. populacja kontynentu wzrośnie z obecnych 1,2 mld do ok. 2,5 mld osób⁹³. Co roku na rynek pracy wchodzi od 10 mln do 12 mln młodych Afrykańczyków. Daje to zarówno ogromne możliwości rozwojowe, jak i stwarza poważne wyzwania dla systemów gospodarczych i edukacyjnych. Ponad 60% populacji Afryki to osoby poniżej 25. roku życia i te młode społeczeństwa muszą zmagać się z wieloma trudnościami, takimi jak: terroryzm, represyjna władza czy skrajne ubóstwo. Wyjątkowy profil demograficzny kontynentu czyni Afrykę bardzo ważnym punktem globalnej debaty o przyszłości zatrudnienia, edukacji i mobilności młodych ludzi. Ze względu na brak perspektyw w regionie coraz większa ich liczba poszukuje lepszych warunków życia poza kontynentem. Kierują się głównie do Europy.

Jednym z głównych czynników kryzysu migracyjnego stało się zagrożenie dżihadystyczne. Nasila je wojna prowadzona przez sojusz AES przeciwko Al-Kaidzie i ISIS. Po zerwaniu porozumień z UE przez rządy wojskowe Mali, Nigru i Burkiny Faso szlaki migracyjne wiodące do Maghrebu

⁹³ *Forecast of the total population of Africa from 2020 to 2050*, Statista, 22 III 2024 r., <https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa> [dostęp: 27 XII 2024].

i południowych granic Europy zostały ponownie aktywowane. Mimo że administracje Tunezji i Algierii, wspierane finansowo przez UE, podejmują działania mające na celu zawracanie migrantów, nowe trasy przerzutowe nieustannie się rozwijają. Duży niepokój budzi to, że wśród osób przemieszczających się w kierunku Europy znajdują się również bojownicy powiązani z organizacjami terrorystycznymi. Stanowi to poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw europejskich.

Wraz z nasilaniem się zmian klimatycznych sytuacja w Afryce, zwłaszcza w regionie Sahelu, coraz bardziej się pogarsza. Pustynnienie i susze zmuszają miliony ludzi do opuszczenia swoich domów, co dodatkowo osłabia i tak już kruchą strukturę społeczno-polityczną. Ta ekologiczna katastrofa tworzy idealne warunki dla grup ekstremistycznych, które rekrutują nowych członków wśród przesiedlonych, zdesperowanych społeczności. Grupy terrorystyczne przekształcają ogromne obszary Sahelu w swoje terytoria, przy czym wykorzystują nieudolność junt wojskowych, które siłą przejęły rządy. Te tereny stały się niemożliwe do kontrolowania przez władze. Europa, która już teraz zmagą się z wyzwaniami związanymi z migracją, stoi przed podwójnym zagrożeniem – kryzysem humanitarnym oraz narastającym terroryzmem, którego skutki coraz częściej ją dotyczą.

Droga przez Maghreb i Morze Śródziemne do Hiszpanii, Włoch i Francji jest najbardziej obciążonym szlakiem migracyjnym⁹⁴. Ze względu na rosnącą presję na tę trasę migranci coraz częściej korzystają z alternatywnych korytarzy. Jednym z nich jest szlak wiodący przez Rosję i Białoruś, skąd próbują przekroczyć granice UE i dotrzeć na Litwę, Łotwę oraz do Polski⁹⁵. Ten kierunek, wykorzystywany przez reżimy w Mińsku i Moskwie jako narzędzie politycznego nacisku, stawia graniczne kraje UE w obliczu zarówno kryzysu migracyjnego, jak i zagrożeń związanych z bezpieczeństwem.

Stawka dla Europy i NATO nigdy nie była wyższa. Brak skoordynowanej międzynarodowej strategii wobec złożonych wyzwań Sahelu niesie ryzyko eskalacji kryzysów i braku kontroli nad nimi. Obecna sytuacja będzie prowadzić do większych ruchów migracyjnych oraz bardziej zaawansowanych operacji terrorystycznych wymierzonych w europejskie miasta.

⁹⁴ V. Malingre, P. Jacqué, *European Union wants to toughen fight against illegal immigration*, Le Monde, 18 X 2024 r., https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/10/18/european-union-wants-to-toughen-fight-against-illegal-immigration_6729757_4.html [dostęp: 12 XII 2024].

⁹⁵ Z. Śliwa, A. Olech, *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, „Wiedza Obronna” 2022, t. 278, nr 1, s. 87–105. <https://doi.org/10.34752/2022-d278>.

Bez odpowiednich mechanizmów kontroli granic i współpracy między-narodowej ruchy migracyjne mogą przekształcić się w kryzys, który destabilizuje system ochrony nie tylko w państwach granicznych, lecz także w całej UE. Migracja to również rodzaj broni. Tysiące niezidentyfikowanych osób, wśród których są członkowie grup terrorystycznych, mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo państw UE i NATO, a w tym przypadku możliwość reakcji militarnej jest ograniczona. Dlatego Sojusz jest zobowiązany do ochrony granic⁹⁶.

Podsumowanie

W nadchodzących latach deterioracja sytuacji w Sahelu będzie postępować. Wzrost zagrożenia dżihadystycznego, brutalność reżimów wojskowych, zmiany klimatyczne i ruchy migracyjne to kwestie, które będą stanowić źródło wyzwań zarówno dla Afryki, jak i Europy. Obecny stan bezpieczeństwa w Sahelu wskazuje na degradację życia społecznego, ekonomicznego i politycznego. Lokalne armie nie są w stanie kontrolować więcej niż 60% własnego terytorium⁹⁷. Nie ma mowy o inwestycjach czy rozwoju społeczeństw, tak bardzo przecież różniących się od siebie.

Pomoc finansowa dla państw regionu jest zbyt mała. Sahel potrzebuje nowej strategii rozwoju gospodarczego oraz bezpośredniej pomocy wojskowej, takiej jak wsparcie z powietrza, stałe bazy wojskowe czy specjalne operacje przeciw terrorystom realizowane na terytorium Afryki. Pozostawienie terrorystów i rebeliantów samym sobie może wydawać się łatwym i bezpiecznym rozwiązaniem, ale w następnych dziesięcioleciach słabo przygotowane państwa Afryki Zachodniej będą celem dla organizacji terrorystycznych, m.in. ISIS i Al-Kaidy, promujących głównie islamski fundamentalizm.

Państwa Sahelu coraz częściej nawiązują nowe partnerstwa, szczególnie z Chinami, Rosją oraz krajami Półwyspu Arabskiego. W przeciwieństwie do wsparcia finansowego oferowanego przez państwa zachodnie, które często stawiają warunki dotyczące przejrzystości, demokratyzacji i przestrzegania praw człowieka, nowi partnerzy nie wymagają zmian politycznych. Co więcej, zapewniają natychmiastowe korzyści finansowe, co dla junt

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ A. Antil, *Un an après sa création, une Alliance des États du Sahel qui se cherche*, IFRI, 16 IX 2024 r., <https://www.ifri.org/fr/presse-contenus-repris-sur-le-site-presse-lien-externe-avec-citation/un-apres-sa-creation-une> [dostęp: 28 XII 2024].

wojskowych rządzących w regionie stanowi istotny czynnik wspierający utrzymanie władzy i kontroli⁹⁸.

W obliczu trudnej sytuacji strategią dla NATO jest współpraca z krajami regionu. To oznacza kooperację z państwami położonymi w pobliżu Sahelu, tj. sojusznikami dla NATO i Zachodu, aby tam szkolić wojska krajów Afryki i uniemożliwić grupom terrorystycznym rozrost. Nawet jeśli te działania nie będą bezpośrednio związane z krajami Sahelu, NATO i UE i tak będą niedługo zmuszone do interakcji z państwami i organizacjami w Maghrebie i Sahelu.

Z militarnego punktu widzenia ważne jest utrzymanie obecności sił międzynarodowych w Afryce, w pobliżu regionów, gdzie działalność prowadzą ISIS oraz Al-Kaida, a co za tym idzie – tam, gdzie władze wojskowe współpracują z Rosją. Dotyczy to zwłaszcza Mali, Burkiny Faso i Nigru.

Działania militarne powinny być uzupełnione wsparciem ze strony rządów innych krajów Afryki, w tym z Unii Afrykańskiej, które są zaangażowane w regionie. Należy zadbać o pozytywne relacje z ludnością cywilną, co może skutkować większym poszanowaniem prawa konfliktów zbrojnych i praworządności. Siły zbrojne muszą być przykładem wartości promowanych przez państwa regionu i cieszyć się zaufaniem ludności cywilnej. Tego brakuje w Afryce. Utrudnieniem jest kulturowa i etniczna różnorodność tego kontynentu, ale nawet niewielki wspólny mianownik powinien zostać wykorzystany do budowania porozumienia.

Niepokojące jest to, że po ponad dekadzie przemocy pojawia się nowa faza kryzysu. Mimo że istnieją podobieństwa do sytuacji z 2012 r. (przed pojawieniem się wojsk z państw NATO i UE, na czele z operacją „Barkhane”), to obecnie sytuacja bezpieczeństwa w centralnym Sahelu jest bardziej skomplikowana. Region jest coraz bardziej niestabilny i jednocześnie maleje w nim wpływ organizacji międzynarodowych. Niedocenienie powagi sytuacji i zlekceważenie narastania złożonych problemów w Sahelu sprawi, że za kilka lat decyzje, które NATO będzie podejmowało w odniesieniu do tego regionu, będą miały tylko wymiar misji wojskowych. Współczesny kryzys w Sahelu nie może więc pozostać bez odpowiedzi. Pierwszym krokiem powinno być wypracowanie politycznej obecności w regionie, następnie szkolenie afrykańskich żołnierzy, a później wdrożenie środków mających na celu skuteczne monitorowanie sytuacji i zarządzanie nią, żeby minimalizować straty, przede wszystkim w ludziach.

⁹⁸ A. Olech, *Grupa Wagnera w Afryce. Pozorowana walka rosyjskich najemników z terroryzmem*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja” 2024, nr 5, s. 53–89. <https://doi.org/10.4467/27204383TER.24.002.19390>.

Trzeba wykorzystać istniejącą szansę, ponieważ w Europie wzrasta zagrożenie terroryzmem. Federacja Rosyjska i inne wrogie Sojuszowi państwa realizują bardzo aktywną politykę w regionie Sahelu, co wymaga zdecydowanej odpowiedzi ze strony NATO i partnerów. Wyzwanie w postaci jednoczesnego zaangażowania na wschodniej i południowej flance może się okazać dla Sojuszu i UE zbyt duże.

Bibliografia

As-Sazid S., *Emerging Security Challenges in the Sahel and the Need for an Adaptive Approach towards Peacebuilding*, „International Day of United Nations Peacekeepers Journal” 2023, t. 9, nr 9, s. 17–34.

Benjaminsen T.A., Svarstad H., *Climate Change, Scarcity and Conflicts in the Sahel*, w: T.A. Benjaminsen, H. Svarstad, *Political Ecology. A Critical Engagement with Global Environmental Issues*, bmw 2021, s. 183–205. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56036-2_8.

Lounnas D., *Le djihadisme au Sahel après la chute de Daech*, „Politique étrangère” 2019, nr 2, s. 105–114.

Olech A., *Grupa Wagnera w Afryce*, Defence24.

Olech A., *Grupa Wagnera w Afryce. Pozorowana walka rosyjskich najemników z terroryzmem*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja” 2024, nr 5, s. 53–89. <https://doi.org/10.4467/27204383TER.24.002.19390>.

Śliwa Z., Olech A., *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, „Wiedza Obronna” 2022, t. 278, nr 1, s. 87–105. <https://doi.org/10.34752/2022-d278>.

Źródła internetowe

Al Qaeda affiliate says 200 soldiers killed in Burkina Faso attack, Reuters, 16 V 2025 r., <https://www.reuters.com/world/africa/al-qaeda-affiliate-says-200-soldiers-killed-attack-burkina-military-site-reports-2025-05-15/> [dostęp: 16 V 2025].

Antil A., *Un an après sa création, une Alliance des États du Sahel qui se cherche*, IFRI, 16 IX 2024 r., <https://www.ifri.org/fr/presse-contenus-repris-sur-le-site-presse-lien-externe-avec-citation/un-apres-sa-creation-une> [dostęp: 28 XII 2024].

Atalan Y., *The Future of NATO's Southern Flank*, Center for Strategic & International Studies, 10 VII 2024 r., <https://www.csis.org/analysis/future-natos-southern-flank> [dostęp: 23 XII 2024].

Banchereau M., *US hands over its last military base in Niger to the ruling junta*, The Associated Press, 7 VIII 2024 r., <https://apnews.com/article/niger-united-states-troops-army-military-bases-junta-sahel-coup-1ae5334bc68eb6b45e1e2d612bfb-2b6f> [dostęp: 5 I 2025].

Bhattacharya S., *China's Great Game in the Sahel*, Vivekananda International Foundation, 12 X 2022 r., <https://www.vifindia.org/article/2022/china-s-great-game-in-the-sahel> [dostęp: 7 XII 2024].

Bihan J. le, *Former Niger minister launches movement to overthrow junta*, The Africa Report, 27 IX 2024 r., <https://www.theafricareport.com/363047/former-niger-minister-launches-movement-to-overthrow-junta/> [dostęp: 5 I 2025].

Borrell J., *Together for the security, stability and development of the Sahel*, European Union External Action, 8 V 2020 r., https://www.eeas.europa.eu/eeas/together-security-stability-and-development-sahel_en [dostęp: 27 V 2025].

Breton L., *Terrorisme: l'État islamique avait des projets d'attentats visant les Jeux olympiques de Paris et l'Euro de football*, La Depeche, 17 VI 2024 r., <https://www.ladepeche.fr/2024/06/17/terrorisme-letat-islamique-avait-des-projets-dattentats-visant-les-jeux-olympiques-de-paris-et-leuro-de-football-12022418.php> [dostęp: 21 XI 2024].

Burkina Faso: Unlawful Killings, 'Disappearances' by the Army, Human Rights Watch, 29 VI 2023 r., <https://www.hrw.org/news/2023/06/29/burkina-faso-unlawful-killings-disappearances-army> [dostęp: 5 I 2025].

Center for Preventive Action, *Violent Extremism in the Sahel*, Council on Foreign Relations, 23 X 2024 r., <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violent-extremism-sahel> [dostęp: 16 XII 2024].

Colombo S., Fakir I., *NATO, North Africa, and the Sahel: Squaring the triangle of insecurity*, Middle East Institute, 5 VII 2024 r., <https://www.mei.edu/publications/nato-north-africa-and-sahel-squaring-triangle-insecurity> [dostęp: 23 XII 2024].

Crisis in Burkina Faso: What you need to know and how you can help, International Rescue Committee, 14 II 2024 r., <https://www.rescue.org/article/crisis-burkina-faso-what-you-need-know-and-how-you-can-help> [dostęp: 5 I 2025].

Czerep J., *Konsekwencje powołania Konfederacji Państw Sahelu*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14 VIII 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/konsekwencje-powolania-konfederacji-panstw-sahelu> [dostęp: 15 I 2025].

D'Amato S., Baldaro E., *Does the Sahel need NATO?*, ICCT, 26 VIII 2024 r., <https://icct.nl/publication/does-sahel-need-nato-0> [dostęp: 24 XII 2024].

David T., *Troops Foil Boko Haram, ISWAP Drone Attack In Buni Gari*, Leadership, <https://leadership.ng/troops-foil-boko-haram-iswap-drone-attack-in-buni-gari/> [dostęp: 5 I 2025].

Davidson J., *Four steps that NATO's southern flank strategy needs to succeed*, Atlantic Council, 25 VI 2024 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/four-steps-that-natos-southern-flank-strategy-needs-to-succeed/> [dostęp: 23 XII 2024].

Deaths Linked to Militant Islamist Violence in Africa Continue to Spiral, Africa Center for Strategic Studies, 29 I 2024 r., <https://africacenter.org/spotlight/mig2024-deaths-militant-islamist-violence-africa-rise/> [dostęp: 5 I 2025].

Defining a New Approach to the Sahel's Military-led States, International Crisis Group, 22 V 2025 r., <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/burkina-faso-mali-niger/defining-new-approach-sahels-military-led-states> [dostęp: 27 V 2025].

Desert to Power initiative, African Development Bank Group, <https://www.afdb.org/en/topics-and-sectors/initiatives-partnerships/desert-power-initiative> [dostęp: 15 XII 2024].

Dieng A., *The Sahel: Challenges and opportunities*, „International Review of the Red Cross” 2021, t. 103, nr 918, s. 765–779, <https://international-review.icrc.org/articles/editorial-the-sahel-challenges-opportunities-adama-dieng-918> [dostęp: 15 XII 2024]. <https://doi.org/10.1017/S1816383122000339>.

Douce S., *Burkina Faso's Djibo city struggles under jihadist siege*, La Croix International, 7 XI 2024 r., <https://international.la-croix.com/world/burkina-fasos-djibo-city-struggles-under-jihadist-siege> [dostęp: 5 I 2025].

Doxsee C., Thompson J., Harris M., *The End of Operation Barkhane and the Future of Counterterrorism in Mali*, Center for Strategic & International Studies, 2 III 2022 r., <https://www.csis.org/analysis/end-operation-barkhane-and-future-counterterrorism-mali> [dostęp: 19 XII 2024].

Duhamel J., *Central Sahel – Map of jihadist militant groups activity (Jan–May 2024)*, Jules Duhamel, 21 VI 2024 r., <https://www.julesduhamel.com/central-sahel-map-of-jihadist-militant-groups-activity-jan-may-2024/> [dostęp: 15 I 2025].

Ecological Threat Report 2024. Analysing ecological threats, resilience & peace, The Institute for Economics & Peace, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/10/ETR-2024-web.pdf> [dostęp: 15 XII 2024].

Ehl D., *How the Russian Wagner Group is entrenching itself in Africa*, Deutsche Welle, 27 X 2024 r., <https://www.dw.com/en/russia-kremlin-wagner-group-influence-in-central-african-republic-sudan-mali/a-70599853> [dostęp: 5 I 2025].

Estonia's strategy for Africa, Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs, 7 V 2021 r., <https://vm.ee/en/estonias-strategy-africa> [dostęp: 11 XII 2024].

European Parliament, *New EU strategic priorities for the Sahel. Addressing regional challenges through better governance*, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696161/EPRS_BRI%282021%29696161_EN.pdf [dostęp: 14 XII 2024].

Fakhry A., *More than borders: effects of EU interventions on migration in the Sahel*, Institute for Security Studies, 16 VIII 2023 r., <https://issafrica.org/research/west-africa-report/more-than-borders-effects-of-eu-interventions-on-migration-in-the-sahel> [dostęp: 30 XII 2024].

Fleming L., Issoufou T.I., *Niger confirms anti-junta rebels behind oil attack*, BBC, 22 VI 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/c511n4ed7lo> [dostęp: 5 I 2025].

Forecast of the total population of Africa from 2020 to 2050, Statista, 22 III 2024 r., <https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa> [dostęp: 27 XII 2024].

G5 Sahel Region: Country Climate and Development Report – Annex, World Bank Group, <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099150106302237600/p1773430dc79a10c09f600cf2ac1e0e9f3> [dostęp: 27 V 2025].

Global Terrorism Index 2025, Institute for Economics & Peace, <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf> [dostęp: 27 V 2025].

Grammer R., *Top counterterrorism official warns of ISIS' rapid rise in Africa*, Politico, 25 XI 2024 r., <https://www.politico.com/news/2024/11/25/top-counterterrorism-official-warns-of-isiss-rapid-rise-in-africa-00191571> [dostęp: 20 XII 2024].

Hauchard A., *In Violence-shattered Central Mali, Victims Recount Their Lives*, Barron's, 9 II 2022 r., <https://www.barrons.com/news/in-violence-shattered-central-mali-victims-recount-their-lives-01644458408> [dostęp: 5 I 2025].

Ibrahim H.O., *The Sahel – a Land of Opportunity*, United Nations, 10 VI 2019 r., <https://unpartnerships.un.org/news/2019/sahel-land-opportunity> [dostęp: 14 XII 2024].

Independent expert group supporting NATO's comprehensive and deep reflection process on the southern neighbourhood. Final Report. May 2024, NATO, https://nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/5/pdf/240507-NATO-South-Report.pdf [dostęp: 16 XII 2024].

Islamic State group nearly doubled its Mali territory in under a year, UN says, France 24, 26 VIII 2023 r., <https://www.france24.com/en/africa/20230826-islamic-state-group-doubled-controlled-territory-in-mali-in-under-a-year-un-experts-say> [dostęp: 5 I 2025].

Jadoon A., Sayed A., Webber L., Valle R., *From Tajikistan to Moscow and Iran: Mapping the Local and Transnational Threat of Islamic State Khorasan*, „CTC Sentinel” 2024, t. 17, nr 5, <https://ctc.westpoint.edu/from-tajikistan-to-moscow-and-iran-mapping-the-local-and-transnational-threat-of-islamic-state-khorasan/> [dostęp: 5 I 2025].

Jeannin M., *Ghana worries about rise of terrorist threat in Gulf of Guinea*, Le Monde, 7 VI 2022 r., https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2022/06/07/ghana-concerned-about-extension-of-terrorist-threat-to-coastal-states-of-gulf-of-guinea_5985936_124.html [dostęp: 5 I 2025].

Joscelyn T., *Analysis: Al Qaeda groups reorganize in West Africa*, FDD's Long War Journal, 13 III 2017 r., <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/03/analysis-al-qaeda-groups-reorganize-in-west-africa.php> [dostęp: 5 I 2025].

Kadivar J., *Exploring Takfir, Its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh's Media*, „Sage Journals” 2020, t. 7, nr 3, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2347798920921706> [dostęp: 5 I 2025]. <https://doi.org/10.1177/2347798920921706>.

Karr L., *Africa File, April 24, 2025: JNIM's Growing Pressure on Benin; Turkey to Somalia; Salafi-Jihadi Cells Continue to Grow Across Nigeria*, Critical Threats, 24 IV 2025 r., <https://www.understandingwar.org/backgrounder/africa-file-april-24-2025-jnim%E2%80%99s-growing-pressure-benin-turkey-somalia-salafi-jihadi/> [dostęp: 20 V 2025].

Kasroui S., *Morocco's BCIJ Foils Terrorist Plot, Arrests 4 ISIS-Affiliated Suspects Near Casablanca*, Morocco World News, 26 I 2025 r., <https://www.moroccoworldnews.com/2025/01/367913/morocco-s-bcij-foils-terrorist-plot-arrests-4-isis-affiliated-suspects-near-casablanca> [dostęp: 20 V 2025].

Kum P., *Niger: L'ancien rebelle nigérien, Rhissa Ag Boula, annonce son intention de reprendre les armes pour chasser les putschistes*, Alwihda Info, 21 VIII 2023 r., https://www.alwihdainfo.com/Niger-L-ancien-rebelle-nigerien-Rhissa-Ag-Boula-annonce-son-intention-de-reprendre-les-armes-pour-chasser-les_a125857.html [dostęp: 5 I 2025].

Maclean R., Jammeh S., *Africa Received Billions in U.S. Aid. Here's What It Will Lose*, The New York Times, 8 III 2025 r., <https://www.nytimes.com/2025/03/08/world/africa/africa-usaid-funds.html/> [dostęp: 20 IV 2025].

Mali and Niger rebels met to 'strengthen' ties amid political turmoil, Al Arabiya News, 2 IX 2024 r., <https://english.alarabiya.net/News/world/2024/09/02/mali-and-niger-rebels-met-to-strengthen-ties-amid-political-turmoil> [dostęp: 5 I 2025].

Malingre V., Jacqué P., *European Union wants to toughen fight against illegal immigration*, Le Monde, 18 X 2024 r., https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/10/18/european-union-wants-to-toughen-fight-against-illegal-immigration_6729757_4.html [dostęp: 12 XII 2024].

Marangio R., *Sahel reset: time to reshape the EU's engagement*, European Union Institute for Security Studies, 5 II 2024 r., <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/sahel-reset-time-reshape-eus-engagement> [dostęp: 15 XII 2024].

Martin G., *Burkina Faso receives huge batch of Chinese military equipment*, Defence Web, 27 VI 2024 r., <https://www.defenceweb.co.za/land/land-land/burkina-faso-receives-huge-batch-of-chinese-military-equipment> [dostęp: 12 XII 2024].

McMakin W., *UN food agency says 40 million people are struggling to feed themselves in West and Central Africa*, AP, 20 XII 2024 r., <https://apnews.com/article/africa-food-insecurity-hunger-304b66ef7b9b56262fe1114a4b28c7e6> [dostęp: 26 XII 2024].

Military juntas in Africa's 'coup belt' fail to contain extremist violence, Financial Times, 24 XI 2024 r., <https://www.ft.com/content/d0af5533-ecdd-4be0-bbb8-e5b3e-4bb11b4> [dostęp: 30 XII 2024].

Mintoiba F., *Footsteps of change: Rising influence of China and Russia in Africa*, Daily Sabah, 3 X 2024 r., <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/footsteps-of-change-rising-influence-of-china-and-russia-in-africa> [dostęp: 7 XII 2024].

More than 50 million in West and Central Africa at risk of hunger, United Nations, 9 V 2025 r., <https://news.un.org/en/story/2025/05/1163086> [dostęp: 30 V 2025].

Morocco: ISIS-instigated plot foiled, 12 suspects arrested, The North Africa Post, 19 II 2025 r., <https://northafricapost.com/84516-morocco-isis-instigated-terror-plot-foiled-12-suspects-arrested.html> [dostęp: 20 V 2025].

Moscow's winning return to Africa, Le Monde, 21 VIII 2024 r., https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/08/21/moscow-s-winning-return-to-africa_6719241_4.html [dostęp: 7 XII 2024].

Nasr W., *ISIS in Africa: The End of the „Sahel Exception”*, New Lines Institute, 2 VI 2020 r., <https://newlinesinstitute.org/nonstate-actors/isis-in-africa-the-end-of-the-sahel-exception/> [dostęp: 10 I 2025].

NATO, *Strategic foresight analysis. Regional perspectives report on North Africa and the Sahel*, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/NU_SFA_Report_North_Africa_and_the_Sahel_SACT_approved_final_edited_version.pdf [dostęp: 14 XII 2024].

Nsaibia H., *Actor Profile: Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM)*, Armed Conflict Location & Event Data, 13 XI 2023 r., <https://acleddata.com/2023/11/13/actor-profile-jamaat-nusrat-al-islam-wal-muslimin-jnim/> [dostęp: 5 I 2025].

Nsaibia H., *Actor Profile: Volunteers for the Defense of the Homeland (VDP)*, Armed Conflict Location & Event Data, 26 III 2024 r., <https://acleddata.com/2024/03/26/actor-profile-volunteers-for-the-defense-of-the-homeland-vdp/> [dostęp: 5 I 2025].

Nsaibia H., Weiss C., *The End of the Sahelian Anomaly: How the Global Conflict between the Islamic State and al-Qa'ida Finally Came to West Africa*, „CTC Sentinel” 2020, t. 13, nr 7, s. 1–14, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2020/07/CTC-SENTINEL-072020.pdf> [dostęp: 5 I 2025].

Olech A., *Francja i USA będą ponownie wojskowo współpracować w Afryce*, Defence24, 20 II 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/francja-i-usa-beda-ponownie-wojskowo-wspolpracowac-w-afryce> [dostęp: 11 XII 2024].

Olech A., *French Operation Barkhane in Africa – success or failure?*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations, 18 XII 2023 r., <https://internationalrelations-publishing.org/articles/3-17> [dostęp: 3 XII 2024]. <https://doi.org/10.12688/stomie-dintrelat.17737.1>.

Olech A., *Współpraca państw Maghrebu z NATO na rzecz bezpieczeństwa w regionie*, Instytut Nowej Europy, 12 X 2021 r., <https://ine.org.pl/wspolpraca-panstw-maghrebu-z-nato-na-rzecz-bezpieczenstwa-w-regionie/> [dostęp: 19 XII 2024].

Olech A., Wójcik P., *Wojna o Sahel [Raport]*, Defence24, 17 XI 2024 r., <https://defence24.pl/geopolityka/wojna-o-sahel-raport> [dostęp: 15 XII 2024].

Olech A., Wójtowicz B., *Rywalizacja o surowce w Sahelu – region konfliktu mocarstw*, Trimarium.pl, 18 XI 2022 r., <https://trimarium.pl/projekt/rywalizacja-o-surowce-w-sahelu-region-konfliktu-mocarstw/> [dostęp: 7 XII 2024].

Pertier E., *After Military Took Power, Terrorist Attacks Only Got Worse*, The New York Times, 22 XII 2024 r., <https://www.nytimes.com/2024/12/22/world/africa/niger-war-coup.html> [dostęp: 5 I 2025].

Phillips M.M., Faucon B., *U.S. Forces Try to Regroup as al Qaeda, Islamic State Sow Terror in West Africa*, The Wall Street Journal, 11 IX 2024 r., <https://www.wsj.com/world/africa/u-s-moves-aircraft-commandos-into-west-africa-in-fight-against-islamist-militants-0b15c41b> [dostęp: 11 XII 2024].

Polyakova A., Lucas E., Boulègue M., Sendak C., Kindsvater S., Kuz I., Stone S., *A New Vision for the Transatlantic Alliance: The Future of European Security, the United States, and the World Order after Russia's War in Ukraine*, Center for European Policy Analysis, 30 XI 2023 r., <https://cepa.org/comprehensive-reports/a-new-vision-for-the-transatlantic-alliance-the-future-of-european-security-the-united-states-and-the-world-order-after-russias-war-in-ukraine/> [dostęp: 23 XII 2024].

Portillo L.V. del, *Challenges in the Sahel: Opportunities for Europe*, Eurodefense Network, 21 II 2021 r., <https://eurodefense.eu/2021/02/21/challenges-in-the-sahel-opportunities-for-europe/> [dostęp: 18 XII 2024].

Raineri L., Strazzari F., *Jihadism in Mali and the Sahel: evolving dynamics and patterns*, European Union Institute for Security Studies, 29 VI 2017 r., <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/jihadism-mali-and-sahel-evolving-dynamics-and-patterns> [dostęp: 16 XII 2024].

Renoult J., *L'Italie, dernier partenaire occidental du Niger*, Le Monde, 23 VII 2024 r., https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/07/23/l-italie-ultime-partenaire-occidental-du-niger_6256111_3212.html [dostęp: 6 XII 2024].

Roger B., Eydoux T., *Drones turcs, avions russes... au Sahel, la guerre des airs est déclarée*, Le Monde, 20 XI 2024 r., [lemonde.fr/afrique/article/2024/11/20/drones-turcs-avions-russes-au-sahel-la-guerre-des-airs-est-declaree_6405083_3212.html](https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/11/20/drones-turcs-avions-russes-au-sahel-la-guerre-des-airs-est-declaree_6405083_3212.html) [dostęp: 7 XII 2024].

Sahel, Britannica, <https://www.britannica.com/place/Sahel> [dostęp: 14 XII 2024].

Sahel Showdown: How Türkiye Can Help NATO With Russian and Chinese Advances, TRT World Research Centre, 29 VII 2024 r., <https://researchcentre.trtworld.com/featured/perspectives/sahel-showdown-how-turkiye-can-help-nato-with-russian-and-chinese-advances/> [dostęp: 10 XII 2024].

Sanjuan L., *Los soldados más temidos del mundo: hay una unidad española*, AS, 24 X 2024 r., <https://as.com/actualidad/politica/los-soldados-mas-temidos-del-mundo-n> [dostęp: 4 XII 2024].

Tesfaye B., *Climate Change and Conflict in the Sahel*, Council on Foreign Relations, November 2022, <https://www.cfr.org/report/climate-change-and-conflict-sahel> [dostęp: 27 V 2025].

The Federal Government realigns its Sahel policy, Federal Foreign Office, 3 V 2023 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/2595298-2595298> [dostęp: 4 XII 2024].

Toutate I., *BCIJ Links 'Highly Dangerous' Foiled Terror Plot to Sahel Terrorist Groups*, Morocco World News, 24 II 2025 r., <https://www.moroccoworldnews.com/2025/02/174948/bcij-links-highly-dangerous-foiled-terror-plot-to-sahel-terrorist-groups/> [dostęp: 20 V 2025].

Tuareg rebels driven out of Timbuktu, Al Jazeera, 29 VI 2012 r., <https://www.aljazeera.com/news/2012/6/29/tuareg-rebels-driven-out-of-timbuktu> [dostęp: 5 I 2025].

US military says withdrawal from Niger is complete, France24, 16 IX 2024 r., <https://www.france24.com/en/live-news/20240916-us-military-says-withdrawal-from-niger-is-complete> [dostęp: 5 I 2025].

US troops pull out of Niger's Air Base 101, Reuters, 8 VII 2024 r., <https://www.reuters.com/world/africa/us-troops-pull-out-nigers-air-base-101-2024-07-07/> [dostęp: 5 I 2025].

Vilnius Summit Communiqué, NATO, 11 VII 2023 r., https://www.nato.int/cps/en/nato-hq/official_texts_217320.htm [dostęp: 23 XII 2024].

Weiss C., *AQIM's Imperial Playbook. Understanding al-Qa'ida in the Islamic Maghreb's Expansion into West Africa*, bmw, April 2022, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2022/04/AQIMs-Imperial-Playbook.pdf> [dostęp: 5 I 2025].

Weiss C., *Tuareg rebels, JNIM each claim victory over Russia's Wagner Group in Mali*, Foundation for Defense of Democracies, 29 VII 2024 r., https://www.fdd.org/analysis/op_ed/2024/07/29/tuareg-rebels-jnim-each-claim-victory-over-russias-wagner-group-in-mali/ [dostęp: 5 I 2025].

Wójcik J., *Sahel pogrąża się w terrorystycznej rebelii*, Defence24, 30 IX 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/sahel-pograzza-sie-w-terrorystycznej-rebelii> [dostęp: 12 XII 2024].

Wójcik P., wpis na portalu X, 19 I 2025 r., <https://x.com/SaladinAlDronni/status/1881013944443363547> [dostęp: 24 I 2025].

Zelin A.Y., *The Islamic State on the March in Africa*, The Washington Institute for Near East Policy, 1 III 2024 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/islamic-state-march-africa> [dostęp: 5 I 2025].

Zelin A.Y., Cahn S., *Exploiting a „Vast jihad Arena”: The Islamic State Takes Territory in Mali*, The Washington Institute for Near East Policy, 26 IX 2023 r., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/exploiting-vast-jihad-arena-islamic-state-takes-territory-mali> [dostęp: 5 I 2025].

Zenn J., *Brief: JNIM Attacks in Benin Represented Group's Growing Operational Strength in Periphery*, The Jamestown Foundation, 11 XII 2024 r., <https://jamestown.org/program/brief-jnim-attacks-in-benin-represented-groups-growing-operational-strength-in-periphery/> [dostęp: 5 I 2025].

Dr Aleksander Olech

Szef Działu Współpracy Międzynarodowej w Defence24 oraz redaktor naczelny Defence24.com. Wykładowca na uczelniach krajowych i zagranicznych, współpracownik NATO, analityk i publicysta. Były zastępca dyrektora Departamentu Afryki i Bliskiego Wschodu Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Absolwent Europejskiej Akademii Dyplomacji oraz Akademii Sztuki Wojennej. Główne zainteresowania badawcze: relacje francusko-rosyjskie, wyzwania w Afryce oraz polityka bezpieczeństwa NATO.

Kontakt: a.olech@defence24.pl

Paweł Wójcik

Badacz terroryzmu islamskiego. Ekspert w Opportunity Institute for Foreign Affairs. Specjalizuje się w tematyce dotyczącej Państwa Islamskiego i Al-Kaidy oraz w ocenie ryzyka związanego z działalnością tych organizacji. Jego zainteresowania badawcze obejmują także politykę w Syrii, linię Duranda oraz region Sahelu.

Kontakt: chrzestogniapl@gmail.com